

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΙΕΖΕΚΙΗΛ

ΥΠΟ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΧΑΣΤΟΥΠΗ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Ὑπομνήματα. H. Ewald, Die Propheten des Alten Bundes, Bd. 2. Jeremja und Hezeziel, 1868². — R. Smend sen., KeH 1880. — C.F. Keil, BC 1882². — C. H. Cornill, Das Buch des Propheten Ezechiel, Leipzig 1886. — J. Knabenbauer, CSS 1890, 1907². — A. B. Davidson, CambrB 1892, 1916 (A. B. Davidson/A. W. Streane). — J. Skinner, ExB 1895. — C. von Orelli, SZ 1896². — A. Bertholet, KHC 1897. — H. A. Redpath, WC 1899 (1907). — C. H. Toy, SBOT 1899 (1904). — R. Kraetzschmar, HK 1900. — P. Schmalzl, Das Buch Ezechiel, 1901. — W. F. Loft-house, CB 1907. — J. Breuer, Sepher Jecheskel, 1921. — J. W. Rothstein, HSAT 1922⁴. — P. Heinisch, HS 1923. — H. Schmidt, SAT 1923². — J. Herrmann, KAT 1924. — L. Tondelli, Le profezie di Ezechiele, 1930. — A. Troelstra, TU 1931. — J. Carlebach, Die drei grossen Propheten Jesajas, Jirmija und Jecheskel, 1932. — A. Noordt zij, KV 1932 (1956/57²). — A. Bertholet/K. Gallig, HAT 1936. — G. A. Cooke, ICC 1936 (1951). — I. G. Matthews, Ezekiel. An American Commentary on the OT, Philadelphia 1939. — H. Bardtke, Hesekiel in Auswahl übersetzt und erklärt, 1941. — M. Schumpp, HBK 1942. — R. Brunner, ZB 1944, 1969². — N. Messel, DGT 1944. — P. Auvray, Ezéchiél, Témoins de Dieu 1947. — E. Bruston, BCent 1947. — L. Dennefeld, Clamer-B 1947 (1952). — J. Ziegler, Echter-B 1948. — P. Auvray, JérusB 1949, 1957². — S. Fisch, SoncB 1950. — F. Spadafora, SBibb 1951. — A. S. Hartom, Σιφρὲ χαμμικρά' 1953 (ἔβρ.). — E. Power, CC 1953. — A. van den Born, BOT 1954. — J. A. Bewer, Harper'sB 1954. — G. Fohrer/K. Gallig, HAT 1955. — G. Ch. Aalders, COT 1955/57. — R. Augé, MontsB 1955. — H. L. Ellison, Ezekiel: The Man and his Message, 1956. — H. G. May, IB/VI 1956. — E. Power, Ezequiel, Verbum Dei, Comentario a la Sagrada Escritura 1956. — W. Eichrodt, ATD I 1959, II 1966. — H. A. Ironside, Expository Notes on Eze-

kiel the Prophet, 1959². — C. G. Howie, LaBC 1961. — J. Steinmann, ClB 1961. — E. F. Siegman, PBS 1961/62. — J. Muihlenburg, Ezekiel, Peake's Commentary on the Bible, 1962. — H. Lamparter, BAT/21 1968. — D. M. G. Stalkers, Torch-B 1968. — J. B. Taylor, TOT 1969. — J. W. Wevers, CB 1969. — F. Asensio, La sagrada escritura, ATV, 1970, σ. 713-919. — L. Alonso-Schökel, Los Libros Sagrados IV/8, 1971. — J. Becker, Der priesterliche Prophet. Das Buch Ezechiel, Stuttg. Kl. Komm. AT 12, 1971. — K. W. Carley, CambrBC 1974. — R. Mosis, Das Buch Ezechiel 1, Bd. 8,1 Geistliche Schriftlesung AT, 1978. — W. Zimmerli, BK 1979² (μετ' ἐκτενοῦς βιβλιογραφίας).

Ἄλλα βοηθήματα. B. Neteler, Die Gliederung des Buches Ezechiel als Grundlage der Erklärung desselben 1870. — H. Graetz, Die Echtheit des Buches des Propheten Ezechiel, MGWJ 23 (1874), σ. 433-446, 515-525. — C. H. Toy, The Babylonian Element in Ezekiel, JBL 1 (1881), σ. 59-66. — W. J. Beecher, נָבִי in Josh 17, 15,18 and Ezek 24,24. 23,47, JBL 2 (1882), σ. 128-133. — F. Selle, De Aramaismis libri Ezechielis, Halle 1890 (Diss.). — L. Gautier, La mission du prophète Ezéchiel, 1891. — D. H. Müller, Biblische Studien I. Ezechielstudien, 1895. — P. Schmalzl, Der Reim im hebr. Texte des Ezechiel, ThQ 79 (1897), σ. 127-133. — J. Boehmer, Die prophetische Heilspredigt Ezechiels, ThStKr 74 (1901), σ. 173-228. — D. H. Müller, Emendationen zu Hesekiel, ThStKr 75 (1902), σ. 118-128. — S. Silberman, Das Targum zu Ezechiel, Strassburg 1902 (Diss.). — H. Winckler, Die Zeit der Ezechielprophetie, Altor. Forschungen, III/1 (1902), σ. 135-155. — H. H. Spoer, Emendations in the Text of Ezekiel, AJSL 19 (1902/3), σ. 174-176. — J. Lajčák, Ezéchiel, sa personne et son enseignement, Paris 1905. — D. H. Müller, Einige Konjekturen zu Ezechiel und den Psalmen, ThStKr 78 (1905), σ. 158-159. — B. Baentsch, Pathologische Züge in Israels Prophetentum, ZwTh 50 (1908), σ. 52-81. — J. O. Boyd, Ezekiel and the modern Dating of the Pentateuch, PrincThR 6 (1908), σ. 29-51. — D. Dieckhoff, Der Prophet Ezechiel, ZRelPsych 1 (1908), σ. 193-206. — J. Herrmann, Ezechielstudien, (BWAT 2) 1908. — D. H. Müller, Biblische Studien IV: Strophenbau und Responsion in Ezechiel und den Psalmen, 1908. — C. Scherer, Neue Fuldaer Bruchstücke der Weingartener Prophetenhandschrift, ZAW 30 (1910), σ. 161-200. — J. Herrmann, Stichwortglossen im AT, OLZ 14 (1911), σ. 200-204. — A. B. Ehrlich, Randglossen zur hebräischen

Bibel, 5. Bd. 1912. — E. Klamroth, Die jüdischen Exulanten in Babylonien, (BWAT 10) 1912. — H. Torczyner, Anmerkungen zum Hebräischen und zur Bibel (zu Ez 12,18. 32,8. 45,11), ZDMG 66 (1912), σ. 395-404. — O. Eissfeldt, Der Maschal im Alten Testament, (BZAW 24) 1913. — E. Kreipe, Das literarische Problem des Buches Ezechiel, Programm des Wilhelmgymnasiums zu Hamburg, 1913. — E. Ebeling, Aus dem Leben der jüdischen Exulanten in Babylonien, Wiss. Beilage zum Jahresbericht des Humboldt-Gymnasiums 71, Berlin 1914. — A. van Hoonacker, *Eléments sumériens dans le livre d'Ezéchiel?*, ZA 28 (1914), σ. 333-336. — R. Dussaud, *Les dates des prophéties d'Ezéchiel*, RHR 75 (1917), σ. 145-164. — C. Kuhl, Die literarische Einheit des Buches Ezechiel, Tübingen 1917 (Diss.). — W. Erbt, Persönliches aus dem Hesekielbuche, OLZ 22 (1919), σ. 193-204, 241-249. — W. Jacobi, Die Ekstase der alttestamentlichen Propheten, Grenzfragen des Nerven- und Seelenlebens 108, 1920. — J. M. P. Smith, *Some Textual Suggestions*, AJSL 37 (1920/1), σ. 238-240 (ἐν σ. 239 ἐξ.: 'Iεζ. 20,39). — H. W. Hines, *The Prophet as Mystic*, AJSL 40 (1923/24), σ. 37-71 (βλ. ἰδίᾳ, σ. 50-71). — G. A. Cooke, *Some Considerations on the Text and Teaching of Ez 40—48*, ZAW 42 (1924), σ. 105-115. — W. Kessler, Die innere Einheitlichkeit des Buches Ezechiel, (Berichte des theol. Seminars der Brüdergemeine H. 11), 1926. — S. Sprank/K. Wiese, Studien zu Ezechiel und dem Buch der Richter, BWANT 3. F., H. 4) 1926. — R. Kittel, Geschichte des Volkes Israel III, 1927/29, σ. 144-180. — P. Joüon, *Notes philologiques sur le texte hébreu d'Ezéchiel*, Bibl 10 (1929), σ. 304-312. — G. R. Berry, *Was Ezekiel in the Exile?*, JBL 49 (1930), σ. 83-93. — M. Buttenwieser, *The Date and Character of Ezekiel's Prophecies*, HUCA 7 (1930), σ. 1-18. — O. Eissfeldt, *Ezechiel als Zeuge für Sanheribs Eingriff in Palästina*, PJ 27 (1931), σ. 58-66 (= Kleine Schriften 1, 1962, σ. 239-246). — J. B. Harford, *Is the Book of Ezekiel Pseud-Epigraphic?*, ET 43 (1931/2), σ. 20-25. — W. F. Albright, *The Seal of Eliakim and the latest Preexilic History of Judah, with some Observations on Ezekiel*, JBL 51 (1932), σ. 77-106. — Τοῦ αὐτοῦ, *The Chaldaean Conquest of Judah. A Rejoinder*, JBL 51 (1932), σ. 381-382. — G. A. Cooke, *New Views on Ezekiel*, Theol. 24 (1932), σ. 63-69. — O. Eissfeldt, *Das Datum der Belagerung von Tyrus durch Nebukadnezar*, FF 9 (1933), σ. 421-422 (= Kleine Schriften 2, 1963, σ. 1-3). — C. Kuhl, *Zur Geschichte der Hesekiel-Forschung*, ThR NF 5 (1933), σ. 92-118. — W. O. E. Oesterley, *The Book of Ezekiel. A Survey of*

Recent Literature, ChQR 116 (1933), σ. 187-200. — W. E. Barnes, The Scene of Ezekiel's Ministry and his Audience, JTS 35 (1934), σ. 163-170. — E. Brögelmann, Der Gottesgedanke bei Ezechiel, Jena 1935 (Diss.). — J. B. Harford, Studies in the Book of Ezekiel, 1935. — A. Bertholet, Hesekielprobleme, FF 12 (1936), σ. 4-6. — W. Danielsmeyer, Neue Untersuchungen zur Ezechiel-Septuaginta, Münster 1936 (Diss.). — O. Eissfeldt, Hesekiel Kap. 16 als Geschichtsquelle, JPOS 16 (1936), σ. 286-292 (=Kleine Schriften 2, 1963, σ. 101-106. — G. Dahl, Crisis in Ezekiel Research, ἐν Quantulacumque. Studies presented to Kirsopp Lake, 1937, σ. 265-284. — G. R. Driver, Linguistic and Textual Problems. Ezekiel, Bibl 19 (1938), σ. 60-69, 175-187. — A. Panyik, A Critical and Comparative Study of the Old Latin Texts of Ezekiel and the Minor Prophets, Princeton University 1938 (Diss.). — S. Spiegel, מתי גלה יחזקאל, Sefer Touroff, 1938, σ. 206-212. — G. R. Berry, The Composition of the Book of Ezekiel, JBL 58 (1939), σ. 163-175. — C. Kuhl, Ältere Materialien im Buche Hesekiel, Berlin 1939 (ἀνέκδ. Hab. Schrift). — Th. H. Gaster, Ezekiel and the Mysteries, JBL 60 (1941), σ. 289 ἐξ. — R. H. Pfeiffer, Introduction to the Old Testament, 1941, σ. 518-565. — W. F. Albright, King Joiachin in Exile, BA 5 (1942), σ. 49-55. — A. Bea, König Joiachin in Keilschrifttexten, Bibl 23 (1942), σ. 78-82. — F. V. Filson, The Omission of Ezekiel 12,26-28 and 36, 23b-38 in Codex 967, JBL 62 (1943), σ. 27-32. — H. Haag, Was lehrt die literarische Untersuchung des Ezechieltextes? Eine phil.-theol. Studie, 1943. — D. N. Freedman, The Theology of Ezekiel, Princeton Theol. Sem., 1944 (ἀνέκδ.). — M. J. Gruenthaner, Recent Theories about Ezechiel (sic), CBQ 7 (1945), σ. 438-446. — A. van den Born, Neuere Auffassungen über das Buch Ezechiel, Schweiz KiZ 114 (1946), σ. 210-213, 220-222. — E. C. Broome, Ezekiel's Abnormal Personality, JBL 65 (1946), σ. 277-292. — W. H. Brownlee, Major Critical Problems in the Book of Ezekiel, Pittsburgh 1946 (ἀνέκδ. M. A. thesis). — U. Cassuto, L'Ordinamento del libro di Ezechiele, Studi e Testi 121 (Misc. G. Mercati 4) 1946, σ. 40-51. — R. Gordis, The Book of Ezekiel in Contemporary Criticism, JQR 4 (1946), σ. 57-77. — A. van den Born, De historische situatie van Ezechiëls prophetie, ETL 23 (1947), σ. 150-172. — W. H. Brownlee, The Book of Ezekiel: The Original Prophet and the Editors, Duke University, 1947 (ἀνέκδ. Diss.). — H. Knight, The Personality of Ezekiel: Priest or Prophet?, ET 59 (1947/8), σ. 115-120. — N. H. Snaith, The Dates in «Ezekiel», ET 59 (1947/8), σ. 315-316. — J. de Fraine, Gil-

gameš apud Ezechielem?, VD 26 (1948), σ. 49-52. — R. E. Norton, A Critical Investigation of the Ezekiel Problem, Southern Baptist Seminary, 1948 (Diss.). — G. Widengren, Literary and psychological Aspects of the Hebrew Prophets, (UUA 10) 1948. — E. Balla, Ez 8,1-9,11 und 11,24-25, ἐν Bultmann-Festschrift, 1949, σ. 1-11. — G. R. Driver, Hebrew Notes, JBL 68 (1949), σ. 57-59. — A. M. Dubarle, Ezéchiél, RSPTh 34 (1950), σ. 614-628. — J. Finegan, The Chronology of Ezekiel, JBL 69 (1950), σ. 61-66. — C. Lindhagen, ΕΡΓΑΖΕΣΘΑΙ Apc 18,17. Hes 48,18,19. Die Wurzel ΣΑΠ im NT und AT, (UUA 5) 1950. — A. Malamat, The last wars of the Kingdom of Judah, JNES 9 (1950), σ. 218-227. — M. Vogelstein, Nebuchadnezzar's Reconquest of Phoenicia and Palestine and the Oracles of Ezekiel, (HUCA 23,2), 1950/51, σ. 197-220. — J. A. Bewer, Beiträge zur Exegese des Buches Ezechiel, ZAW 63 (1951), σ. 193-201. — G. J. Botterweck, Textkritische Bemerkungen zu Ez 44,3a, VT 1 (1951), σ. 145-146. — O. Eissfeldt, The Prophetic Literature, ἐν OTMSt, 1951, σ. 115-160 (βλ. ἰδίᾳ σ. 153-158). — G. Fohrer, Neuere Literatur zur alttestamentlichen Prophetie, ThR NF 19 (1951), σ. 277-346 (βλ. ἰδίᾳ σ. 308-309), 20 (1952), σ. 193-271, 295-361 (βλ. ἰδίᾳ σ. 249-250). — A. Malamat, Jeremiah and the last two Kings of Judah, PEQ 83 (1951), σ. 81-87. — H. M. Orlinsky, Where did Ezekiel receive the Call to Prophecy?, BASOR 122(1951), σ. 34-36. — W. Zimmerli, Das Gotteswort des Ezechiel, ZThK 48 (1951), σ. 249-262 (=ThB 19, 1963, σ. 133-147). — C. Kuhl, Neuere Hesekielliteratur, ThR NF 20 (1952), σ. 1-26. — C. J. Mullo-Weir, Aspects of the Book of Ezekiel, VT 2 (1952), σ. 97-112. — J. A. Herzog, פתרון חדש לחידת ספר יחזקאל, Sinai 16 (1952/3), σ. 321-329. — J. A. Bewer, Textual and Exegetical Notes on the Book of Ezekiel, JBL 72 (1953), σ. 158-168. — W. Eichrodt, Krisis der Gemeinschaft in Israel, 1953. — K. Elliger, Die grossen Tempelsakristeien in Verfassungsentwurf des Ezechiel (42,1ff.), BHTh 16 (1953), σ. 79 ἐξ. — W. A. Irwin, Ezekiel Research since 1943, VT 3 (1953), σ. 54-66. — M. Noth, La catastrophe de Jérusalem en l'an 587 avant Jésus-Christ et sa signification pour Israël, RHPR 3 (1953), σ. 81-102 (=ThB 6, 1960², σ. 346-371). — K. van Nuy, Evaluating the Pathological in Prophetic Experience (particularly in Ezekiel), JBR 21 (1953), σ. 244-251. — J. Steinmann, Le prophète Ezéchiél et les débuts de l'exil, (Lectio divina 13) 1953. — W. Zimmerli, Ich bin Jahwe, 1953 (=ThB 19, 1963, σ. 11-40). — G. R. Driver, Ezekiel: Linguistic and Textual Problems, Bibl 35 (1954), σ. 145-159, 299-312. — Τοῦ αὐτοῦ, Ba-

bylonian and Hebrew Notes, (WdO 2,1) 1954, σ. 19-26. — D. N. Freedman, The Book of Ezekiel, Interpr. 8 (1954), σ. 446-471. — A. Díez Macho, Tres nuevos manuscritos bíblicos «palestinoses», EstBibl 13 (1954), σ. 247-265. — W. Zimmerli, Die Eigenart der prophetischen Rede des Ezechiel. Ein Beitrag zum Problem an Hand von Ez 14,1-11, ZAW 66 (1954), σ. 1-26 (=ThB 19, 1963, σ. 148-177). — G. R. Driver, Notes on Notes, Bibl 36 (1955), σ. 71-73 (βλ. ἰδίᾳ σ. 73: Ez 10,22). — E. Rohland, Die Bedeutung der Erwählungstraditionen Israels für die Eschatologie der alttestamentlichen Propheten, Heidelberg 1956 (Diss.). — S. Schauer, Deportation und Exil im Urteil der Schriftprophetie, Leipzig 1956 (Diss.). — W. Zimmerli, Ezechiel, ein Zeuge der Gerechtigkeit Gottes, ἐν Das Alte Testament als Anrede, BEvTh 24 (1956), σ. 37-61. — H. Gese, Der Verfassungsentwurf des Ezechiel (Kap. 40—48) traditionsgeschichtlich untersucht, (BHTh 25) Tübingen 1957. — C. Kuhl, Zum Stand der Hesekiel-Forschung, ThR NF 24 (1957/8), σ. 1-53. — P. Bellet, Problema literario de Ezequiel. A propósito de un comentario reciente, EstBibl 17 (1958), σ. 199-206. — G. Fohrer, Das Symptomatische der Ezechiel-forschung, ThLZ 83 (1958), σ. 241-250. — M. Greenberg, On Ezekiel's Dumbness, JBL 77 (1958), σ. 101-105. — W. Kessler, Aus welchen Gründen wird die Bezeichnung «Jahwe Zebaoth» in der späteren Zeit gemieden?, WissZ Halle GR 7 (1958), σ. 767-771. — A. Díez Macho, Un segundo fragmento del Targum Palestinense a los Profetas, Bibl 39 (1958), σ. 198-205. — W. Zimmerli, λ. Ezechiel, ἐν RGG³ II (1958), σ. 844-847. — W. Zimmerli/M. -D. Beck/W. Werbeck, λ. Ezechielbuch, ἐν RGG³ II (1958), σ. 847-851. — P. R. Ackroyd, Commentaries on Ezekiel, Theol. 62 (1959), σ. 97-100. — N. Allony/A. M. Figueras, Manuscritos hebraicos de la Biblioteca de Montserrat, Sefarad 19 (1959), σ. 241-272. — A. Bruno, Ezechiel. Eine rhythmische und textkritische Untersuchung, 1959. — H. Graf Reventlow, Die Völker als Jahwes Zeugen bei Ezechiel, ZAW 71 (1959), σ. 33-43. — E. Vogt, Textumdeutungen im Buch Ezechiel, Sacra Pagina I (BETHL 12-13) 1959, σ. 471-494. — B. Βέλλας, 'Ο προφήτης Ἰεζεκιήλ, ἐν ΘΠΠΔ, τ. Β', 1960, 1963², σ. 111-154. — W. Zimmerli, Le nouvel «exode» dans le message des deux grands prophètes de l'Exile, ἐν W. Vischer-Festschrift, 1960, σ. 216-227 (=ThB 19, 1963, σ. 192-204, γερμανιστί). — J. G. Rembooy, Le thème du berger dans l'oeuvre d'Ézéchiél, Studii Biblici Franciscani Liber Annuus 11 (1960/61), σ. 113-144. — F. Baumgärtel, Zu den Gottesnamen in den Büchern Jeremia und Ezechiel, ἐν W. Rudolph-Festschrift, 1961, σ.

1-29. — R. Tournay, A propos des babylonismes d'Ézéchiél, RB 68 (1961), σ. 388-393. — G. Fohrer, Zehn Jahre Literatur zur alttestamentlichen Prophetie (1951-1960), ThR NF 28 (1962), σ. 1-75, 235-297, 301-374 (βλ. ἰδίᾳ σ. 261-267). — H. Graf Reventlow, Wächter über Israel. Ezechiel und seine Tradition, (BZAW 82) 1962. — S. J. de Vries, Remembrance in Ezekiel. A Study of an Old Testament Theme, Interpr. 16 (1962), σ. 58-64. — W. Zimmerli, Der Wahrheitserweis Jahwes nach der Botschaft der beiden Exilspropheten, ἐν A. Weiser - Festschrift, Göttingen 1963, σ. 133 ἑξ. — Y. Takiya, Relation between Knowledge of God, Covenant, and History in the Thought of Ezekiel, Drew University, 1963/4 (Diss.). — W. Eichrodt, λ. Hesekielbuch, ἐν BHH II (1964), σ. 710 ἑξ. — B. Reicke, λ. Hesekiel, ἐν BHH II (1964), σ. 709 ἑξ. — S. Herrmann, Die prophetischen Heilserwartungen im Alten Testament. Ursprung und Gestaltwandel, (BWANT 5.F, H. 5) 1965. — W. A. Irwin, The Problem of Ezekiel Today. A Study in Methodology, ἐν A. I. Katsch-Festschrift, 1965, σ. 139-154. — R. Köbert, Zwei textkritische Beobachtungen zu Ezechiel (3,12. 5,7), Bibl 46 (1965), σ. 217 ἑξ. — B. Oded, When did the Kingdom of Judah become subjected to Babylonian Rule?, Tarbiz 35 (1965), σ. 103-107. — W. Zimmerli, The special form- and traditio-historical Character of Ezekiel's Prophecy, VT 15 (1965), σ. 515-527. — M. Wagner, Die lexikalischen und grammatikalischen Aramaismen im alttestamentlichen Hebräisch, (BZAW 96) 1966. — S. Herrmann, Prophetie und Wirklichkeit in der Epoche des babylonischen Exils, (Arb. zur Theol. I/32) 1967. — J. Scharbert, Die Propheten Israels um 600 v. Chr., Köln 1967, σ. 296-478. — J. Schreiner, Wort-Geist-Vision. Ezechiels prophetische Tätigkeit, ἐν Wort und Botschaft: Eine theologische und kritische Einführung in die Probleme des Alten Testaments, hg. von J. Schreiner, 1967, σ. 209-225. — P. R. Ackroyd, Exile and Restoration. A Study of Hebrew Thought of the Sixth Century B.C., 1968. — J. Alonso Díaz, Ezequiel, el propheta de ruina y de esperanza, Cultura Biblica 222 (1968), σ. 290-299. — Y. Hattori, The Prophet Ezekiel and his Idea of the Remnant, Westminster Theol. Seminary, 1968 (Diss.). — J. Lust, «Mon Seigneur Jahweh» dans le texte hébreu d'Ézéchiél, ETHL 44 (1968), σ. 482-488. — K. S. Freedy, The literary Relations of Ezekiel. A Historical Study of ch. 1-24, University of Toronto, 1969 (Diss.). — C. B. Houk, *bn-'dm* Patterns as literary Criteria in Ezekiel, JBL 88 (1969), σ. 184-190. — W. Zimmerli, The Message of the Prophet Ezekiel, Interpr. 23 (1969), σ. 131-157. — W. Baars,

Peshitta Institute Communications IX. A Palimpsest of Ezekiel reconstructed, VT 20 (1970), σ. 527-536. — W. H. Brownlee, The Aftermath of the Fall of Judah according to Ezekiel, JBL 89 (1970), σ. 393-404. — K. S. Freedy, The Glosses in Ezekiel I-XXIV, VT 20 (1970), σ. 129-152. — K. S. Freedy / D. B. Redford, The Dates in Ezekiel in Relation to Biblical, Babylonian and Egyptian Sources, JAOS 90 (1970), σ. 462-485. — H. Hernando (García), Aspectos pastorales en el ministerio profético de Ezequiel, Lumen, Victoria 19 (1970), σ. 412-437. — C. C. Torrey, Pseudo-Ezekiel and the Original Prophecy, and Critical Articles by S. Spiegel and C. C. Torrey, Prolegomenon by M. Greenberg, 1970. — E. Vogt, Die Lähmung und Stummheit des Propheten Ezechiel, ἐν W. Eichrodt - Festschrift, (ATANT 59) 1970, σ. 87-100. — W. Zimmerli, Das «Gnadenjahr des Herrn», ἐν K. Gallinger-Festschrift, 1970, σ. 321-332. — H. Bardtke, Der Prophet Ezechiel in der modernen Forschung, ThLZ 96 (1971), σ. 721-734. — R. W. Klein, Yahweh Faithful and Free. A Study in Ezekiel, Concordia Theol. Monthly 42 (1971), σ. 493-501. — E. Margalioth, Gerichtsworte des Propheten Ezechiel und seine Zukunftsvision, Beth Miqra 16 (1971), σ. 181-192 (ἐβρ.). — M. Aberbach, Le livre du prophète Ézéchiél, Foi et vie, (Cahiers bibliques 11) 1972. — Z. Falk, Merits of the Fathers in Ezekiel, Beth Miqra 17 (1972), σ. 393-397 (ἐβρ.). — M. H. Goshen-Gottstein, Ezechiel und Ijob. Zur Problemgeschichte von Bundestheologie und Gott-Mensch-Verhältnis, Wort, Lied und Gottesspruch, ἐν J. Ziegler-Festschrift. Forschung zur Bibel 2, (1972), σ. 155-170. — M. Z. Kaddari, Syntactic Features of the Verb *ntn* in Ezekiel, Beth Miqra 17,4 (1972), σ. 493-497. — R. R. Wilson, An Interpretation of Ezekiel's Dumbness, VT 22 (1972), σ. 91-104. — W. Zimmerli, Ezechiel. Gestalt und Botschaft, (BSt 62) Neukirchen 1972. — S. Talmon/M. Fishbane, Aspects of the Literary Structure of the Book of Ezekiel, Tarbiz 42,1-2 (1972/3), σ. 27-41. — N. H. Cassem, Ezekiel's Psychotic Personality: Reservations on the Use of the Couch for Biblical Personalities, ἐν Essays in Honor of F. L. Moriarty, 1973, σ. 59-70. — M. Greenberg, The Citations in the Book of Ezekiel as a Background for the Prophecies, Beth Miqra 50 (1973), σ. 273-278. — S. Yeivin, Random Notes on the Book of Ezekiel, Beth Miqra 53,2 (1973), σ. 164-175. — J. K. Kuntz, The People of Ancient Israel, 1974, σ. 361-376. — H. Simian, Die theologische Nachgeschichte der Prophetie Ezechiels, (FzB 14), Würzburg 1974. — L. Boadt, The A:B:B:A chiasm of identical roots in Ezekiel, VT 25 (1975), σ. 693-699. — G. Brin, Studies in the Book of

Ezekiel, 1975 (έβρ.). — K. W. Carley, Ezekiel among the Prophets, (StBTh II/31) 1975. — R. E. Clements, Prophecy and Tradition, 1975. — G. Fohrer, Die Propheten des AT, Bd. 3, Gütersloh 1975, σ. 12-219: Ezechiel. — Τοῦ αὐτοῦ, Neuere Literatur zur alttestamentlichen Prophetie (1961-1970), ThR 40 (1975), σ. 193-209. 337-377, 41 (1976), σ. 1-12. — B. A. Pereira, The Call to Conversion in Ezekiel. Exegesis and Biblical Theology, (Diss. theol. Gregoriana) Roma 1975. — M. Smith, The Veracity of Ezekiel, the Sins of Manasseh, and Jeremiah 44,18, ZAW 87 (1975), σ. 11-16. — S. Talmon, Literary Structuring Techniques in the Book of Ezekiel, Beth Miqra 62,3 (1975), σ. 315-327 (έβρ.). — O. Eissfeldt, Einleitung in das Alte Testament, 1976¹, σ. 492-515. — R. Liwak, Überlieferungsgeschichtliche Probleme des Ezechielbuches. Eine Studie zu postezekielischen Interpretationen und Kompositionen, (Diss. Bochum) 1976. — W. Zimmerli, Ezekiel, IDBSuppl 1976, σ. 314-317. — Τοῦ αὐτοῦ, Alttestamentliche Prophetie und Apokalyptik auf dem Wege zur «Rechtfertigung des Gottlosen», ἐν E. Käsemann-Festschrift, 1976, σ. 575-592. — F. Hossfeld, Untersuchungen zu Komposition und Theologie des Ezechielbuches, (FzB 20) Würzburg 1977. — T. M. Raitt, A Theology of Exile. Judgement/Deliverance in Jeremiah and Ezekiel, 1977. — O. Kaiser, Einleitung in das Alte Testament, 1978⁴, σ. 227-235. — R. Smend, Die Entstehung des Alten Testaments, 1978, σ. 164-168. — J. Scharbert, Sachbuch zum Alten Testament, 1981, σ. 391-396, 497. — Π. Ἀνδριοπούλου, Ὁ Ἰεζεκιήλ, Θεοδρ. 1 (1984), σ. 57-122.

α'. Ὁ προφήτης

Ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ (M: Γζεχεζεελ = ισχυρός ἐστίν ὁ Θεός ἢ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, ἃς ισχυροποίησιν ὁ Θεός: γεχαζζεκ 'έλ¹, V: Ezechiel, Λούθηρος: Hesekiel), ἱερεὺς καὶ δὴ υἱὸς τοῦ ἐκ τῶν ἱερέων τῆς Σιών Βουζι (1,3), ὑπῆρξεν εἰς τῶν ὡς αἰχμαλώτων μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰωαχὴν ἐν ἔτει 597 π.Χ.² ἀπαχθέντων εἰς Βαβυλῶνα Ἰουδαίων, ἐγκατασταθεὶς μετ' ἄλλων ἐν τῇ παρὰ τὸν ποταμὸν (πιθανῶς διώρυγα τοῦ Εὐφράτου διασχίζουσαν τὴν Νιππούρ) Κεβάρ (νῦν Σιγττ εν-νιλ)³ αἰχμαλωσιακῇ ἀποικίᾳ Τελ-ἀβίβ

1. M. Noth, Die israelitischen Personennamen im Rahmen der gemeinsemitischen Namengebung, (BWANT III 10) 1928, σ. 202.

2. M. Noth, Die Einnahme Jerusalems im Jahre 597 v. Chr., ZDPV 74 (1958), σ. 133-157.

3. Πρβ. E. Vogt, Der Nehar Kebar: Ez 1, Bibl 39 (1958), σ. 211-216.

(1,1. 3,15), ἔνθα ἐν τῷ 9ῳ ἔτει τῆς αἰχμαλωσίας του, συμπίπτοντι πρὸς τὸ ἔτος τῆς ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ (587 π.Χ.), ἐστερήθη τῆς αἰφνιδίως θανούσης προσφιλοῦς του γυναικὸς (24,18). Εἰς τὸ προφητικὸν ἀξιῶμα ἐκλήθη δι' ὀράματος (1,3—3,15) ἐν τῷ 5ῳ ἔτει τῆς αἰχμαλωσίας του (1,2), τ.ἐ. ἐν ἔτει 593 π.Χ., καί, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς τελευταίας κεχρονολογημένης προφητείας του (29,17: 571 π.Χ.), ἔδρασεν ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ὑπὲρ τὰ 20 ἔτη, ἐν οἷς νουθετῶν καὶ παραμυθούμενος τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ καὶ κυρίως τοὺς ἐν τῇ μακρινῇ του πατρίδι ὁμοεθνεῖς του ἐπεβλήθη ὡς προφητικὴ αὐθεντία (8,1. 14,1. 20,1. Πρβ. Σοφ. Σειρ. 49,8) μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς πεισμόνως ἀντιδρῶντας συναιχμαλώτους του. Τὴν δ' ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἱουδαίας καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ προφητικὴν ἐπαγρύπνησίν του ἐμφαίνουν αἱ ἐν τοῖς πλείστοις κεφαλαίοις τοῦ βιβλίου του περιεχόμεναι ἀπειλαὶ (κεφ. 1—24), ἐπαγγελίαι (κεφ. 33—48) καὶ ὀραματικαὶ ἐκείσε ἀναρπαγαὶ (κεφ. 8—11. 40 ἐξ.⁴). Ἱουδαϊκὴ τις παράδοσις φέρει αὐτὸν θανατωθέντα ὑπὸ ὁμοεθνοῦς του πρίγκιπος, ἐλεγχθέντος ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ εἰδωλολατρίᾳ (Βίοι προφητῶν 15)⁵.

β'. Περιεχόμενον τοῦ βιβλίου

Εὐδιάκριτος τυγχάνει ἡ τριμερὴς διαίρεσις τοῦ ἐκ 48 κεφαλαίων συγκειμένου φερωνύμου βιβλίου, δυναμένου κατὰ περιεχόμενον νὰ ὑποδιαιρεθῇ ὡς κάτωθι.

α'. Ἀπειλητικοὶ λόγοι κατὰ τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ (1,1—24,27).

1. Τὸ ὄραμα τῆς προφητικῆς κλήσεως τοῦ Ἰεζεκιήλ, 1,1—3,15.
2. Ὁ προφήτης ὡς φύλαξ, 3,16—27.
3. Συμβολικαὶ πράξεις, 4,1—5,17.
4. Κατὰ τῶν ὁρέων τοῦ Ἰσραήλ, 6,1—14.
5. Ἐλευσις τοῦ τέλους, 7,1—27.
6. Ὅραμα τῆς ἐν τῷ ναῷ εἰδωλολατρίας, 8,1—11,25.
7. Συμβολικαὶ πράξεις, 12,1—28.
8. Λόγοι κατὰ ψευδοπροφητῶν, 13,1—14,23.
9. Ἀλληγορίαι, 15,1—17,24.
- 1) Ἀχρηστον ξύλον κλήματος, 15,1—8.

4. R. Dussaud, Les visions d'Ézéchiél, (RHR 37) 1898, σ. 301-313. — E. Baumann, Die Hauptvisionen Hesekiels in ihrem zeitlichen und sachlichen Zusammenhang untersucht, ZAW 67 (1955), σ. 56-57. — F. Horst, Die Visionsschilderungen der alttestamentlichen Propheten, EvTh 20 (1960), σ. 193-205.

5. Πρβ. Μ. Ἀθανασίου, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου 37 (MPG 25, σ. 160).

- 2) Ἀπιστος γυνή, 16,1-63.
 3) Ἱστορία βασιλέως, 17,1-24.
 10. Προτροπή εἰς ἐπιστροφήν ἐπὶ τῇ βάσει ἀτομικῆς εὐθύνης, 18, 1-32.
 11. Προφητικὸς νεκρικὸς θρῆνος ἐπὶ τῷ Σεδεκία, 19,1-14.
 12. Κριτικὴ ἀνασκόπησις τῆς ἀπωτέρας ἱστορίας τοῦ Ἰσραήλ, 20, 1-44.
 13. Τὸ ξίφος τοῦ Γλαχβέ, 21,1-37.
 14. Ἱερουσαλήμ ἡ πόλις τῶν αἱμάτων, 22,1-16.
 15. Ἀλληγορία τῶν δύο ἀπίστων γυναικῶν Ὀχολὰ (Σαμαρείας) καὶ Ὀχολιβὰ (Ἱερουσαλήμ), 23,1-49.
 16. Ἀλληγορία τοῦ ἐπὶ τῆς πυρᾶς λέβητος, 24,1-14.
 17. Θάνατος τῆς γυναικὸς τοῦ προφήτου, 24,15-27.
 β'. Ἀπειλητικοὶ λόγοι κατὰ τῶν ἐθνῶν (25,1—32,32).
 1. Κατὰ τοῦ Ἀμμών, 25,1-7.
 2. Κατὰ τοῦ Μωάβ, 25,8-11.
 3. Κατὰ τοῦ Ἑδώμ, 25,12-14.
 4. Κατὰ τῶν φιλισταίων, 25,15-17.
 5. Κατὰ τῆς Τύρου⁶ καὶ τῆς Σιδῶνος, 26,1—28,26.
 6. Κατὰ τῆς Αἰγύπτου, 29,1.⁷
 γ'. Παραμυθητικοὶ λόγοι πρὸς τὸν Ἰούδαν (33,1—48,35).
 1. Προεξαγγελλομένη ἀποκατάστασις τοῦ Ἰσραήλ, 33,1—39,29.
 1) Ὁ προφήτης ὡς φύλαξ, 33,1-20.
 2) Ἀλληγορία τῶν ποιμένων, 34,1-31.
 3) Κατὰ τοῦ ὄρου Σεῖρ, 35,1-15.
 4) Ὑπὲρ τῶν ὁρέων τοῦ Ἰσραήλ, 26,1-38.
 5) Ὅραμα τῶν ἐν τῷ πεδίῳ ξηρῶν ὄστων, 37,1-14.
 6) Συμβολικὴ πράξις τῶν δύο ράβδων, 37,15-28.

6. P. Cheminant, *Les prophéties d'Ézéchiél contre Tyre* (26—28), Paris 1912. — J. H. Kroeze, *The Tyre-Passages in the Book of Ezekiel*, ἐν *Studies on the Book of Ezekiel* (OTWSA) 1961, σ. 10-23. — K. Yaron, *The Dirge over the King of Tyre*, *ASTI* 3 (1964), σ. 28-57. — F. L. Moriarty, *The Lament over Tyre* (Ez 27), *Gregorianum* 46 (1965), σ. 83-88. — H. J. van Dijk, *Ezekiel's Prophecy on Tyre* (Ez 26,1—28,19), 1968. — R. D. Barnett, *Ezekiel and Tyre*, *Eretz Israel* 9 (1969), σ. 6-13. — Ch. H. Parker, *The Tyrian Oracles in Ezekiel. A Study of Ezekiel 26,1—28,19*, Columbia University, 1970 (Diss.).

7. J. Plessis, *Les Prophéties d'Ézéchiél contre l'Égypte*, Paris 1912. — W. Vogels, *Restauration de l'Égypte et universalisme en Ez 29,13-16*, *Bibl* 53 (1972), σ. 473-494. — J. Braslavsky, *The End of Pharaoh: the great Crocodile in the Light of the Worship of the Crocodile in Egypte, Beth Miqra* 53 (1973), σ. 143-149.

7) Ὁλεθρὸς τοῦ Γώγ, μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Μέσση καὶ τῆς Τουβάλ, 38,1—39,29.⁸

2. Ὁραματικὴ προτύπωσις νέου ναοῦ καὶ νέας λατρείας ἐν τῇ ἀνακαινισθησομένῃ ἱερᾷ χώρᾳ, 40,1—48,35.⁹

1) Ὁ νέος ναός, 40,1—42,20.

2) Ἡ εἰς τὸν ναὸν εἴσοδος τοῦ Γλαχβέ, 43,1—27.

3) Αἱ περὶ τοῦ ναοῦ διατάξεις, 44,1—46,24.

4) Ὁ ἐκ τοῦ ναοῦ πηγάζων ποταμός, 47,1—12.

5) Ὅρια καὶ κατανομή τῆς χώρας, 47,13—48,35.

γ'. Γένεσις τοῦ βιβλίου

Ἐκ τῆς οἰκονομίας τοῦ βιβλίου δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωσις ὅτι ὁλό-

8. M. Uhlemann, Über Gog und Magog, ZWTh 5 (1862), σ. 265-286. — J. Böhmer, Wer ist Gog von Magog? Ein Beitrag zur Auslegung des Buches Ezechiel, ZWTh 40 (1897), σ. 321-355. — K. F. Smith, The Tale of Gyges and the King of Lydia, AJPh 23 (1902), σ. 261-282, 361-387. — J. Halévy, Gog et Magog, RSem 12 (1904), σ. 370-375. — W. F. Albright, Contributions to Biblical Archaeology and Philology, JBL 43 (1924), σ. 363-393 (σ. 378-385: Gog and Magog). — J. L. Myres, Gog and the Danger from the North in Ezekiel, PEQ (1932), σ. 213-219. — R. de Vaux, Magog-Hiéropolis, RB 43 (1934), σ. 568-571. — G. Gerleman, Hesekielsbokens Gog, SEA 12 (1947), σ. 148-162. — J. G. Alders, Gog en Magog in Ezechiël, Freie Universität, Amsterdam, 1951 (Diss.). — A. van den Born, Études sur quelques toponymes bibliques, OTS 10 (1954), σ. 197-214 (σ. 197-201: Le pays du Magog). — C. A. Keller, λ. Gog und Magog, ἐν RGG II (1958), σ. 1683-1684.

9. E. C. Baldwin, Ezekiel's holy State and Plato's «Republic», BW 41 (1923), σ. 365-373. — G. Richter, Der ezechielsche Tempel. Eine exegetische Studie über Ez 40ff. (BFChrTh 16,2), Gütersloh 1912. — N. Schlögl, Der ezechielsche Tempel, WZKM 33 (1919), σ. 109-124. — H. Sully, The Temple of Ezekiel's Prophecy, London 1925³. — M. F. Unger, The Temple Vision of Ezekiel, BS 105 (1948), σ. 418-432, 106 (1949), σ. 48-64. — C. Mackay, The Integrity of Ez 40—48, EvQuart 32 (1960), σ. 15-24. — E. Shani, המים הנובעים מתחת מפתח הבית, Beth Miqra 8 (1963/64), σ. 164-170. — W. Zimmerli, Planungen für den Wiederaufbau nach der Katastrophe von 587, VT 18 (1968), σ. 229-255. — W. Eichrodt, Der neue Tempel in der Heilshoffnung Hesekiels, ἐν L. Rost-Festschrift, (BZAW 105) 1967, σ. 37-48. — G. C. Macholz, Noch einmal: Planungen für den Wiederaufbau nach der Katastrophe von 587, VT 19 (1969), σ. 322-352. — L. Monloubou, Cahier de Bible: Pour un monde renouvelé une liturgie nouvelle, Ez 40—48, Bible et vie chrétienne 92 (1970), σ. 43-61. — J. H. Ebaach, Kritik und Utopie. Untersuchungen zum Verhältnis von Volk und Herrscher im Verfassungsentwurf des Ezechiel, Hamburg 1972 (Diss.). — M. Haran, Biblical Studies. Ezekiel's Code (Ez 40—48) and its Relation to the Priestly School, Tarbiz 44 (1974/5), σ. 30-53.

κληρον τοῦτο προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ προφήτου, διό και οὐδὲν ἀπορίας ἄξιον ὅτι ἐπὶ μακρόν, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σπινόζα ἀμφισβήτησιν τῆς γνησιότητος του, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο προφητικὸν βιβλίον τὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ ἐθεωρεῖτο ὡς ἐνιαία συγγραφὴ¹⁰. Τὰ δ' ἐν αὐτῷ παρατηρούμενα γνωρίσματα τοιαύτης συγγραφῆς του εἶναι αἱ ἐν τῷ α' καὶ τῷ γ' μέρει ἀντίστοιχοι προφητεῖαι, ἡ χρονολόγησις τῶν προφητειῶν καὶ ἡ γλωσσικὴ ὁμοιομορφία.

Ἀντίστοιχοι προφητεῖαι εὐρίσκονται ἐν 3,16-21 καὶ 33,1-9 (ὁ προφήτης ὡς φύλαξ), 6,1-14 (κατὰ τῶν ὁρέων τοῦ Ἰσραήλ) καὶ 36,1-15 (ὑπὲρ τῶν ὁρέων τοῦ Ἰσραήλ), 8,1—11,25 (ἐπικειμένη καταστροφή τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔξοδος τῆς δόξης τοῦ Γλαχβέ) καὶ 40,1—48,35 (ἀποκατάστασις τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς ἱερᾶς χώρας καὶ ἐπιστροφή τῆς δόξης τοῦ Γλαχβέ).

Συγγραφικὴν μεθοδικότητα μαρτυρεῖ ὡσαύτως ἡ διὰ δηλώσεως τῆς ἡμέρας, τοῦ μηνὸς καὶ τοῦ ἔτους ἀκριβῆς χρονολόγησις τῶν προφητειῶν ἐν 13 περιπτώσεσιν (1,1 ἐξ. 8,1. 20,1. 24,1. 26,1. 29,1,17. 30,20. 31,1. 32,1,17. 33,21. 40,1)¹¹, ἔχουσα ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἐν ἔτει 597 π.Χ. αἰχμαλώτισιν τοῦ βασιλέως Ἰωαχὴν. Οὕτω ὡς ἔτος δηλοῦται ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει (1,2)¹² τὸ 593 π.Χ., ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ (29,17) τὸ 571 π.Χ., ἐνῷ αἱ πλεῖστοι χρονολογίαι κεῖνται περὶ τὸ 587 π.Χ. Χρονολογήσεις αὐτοτελῶν προφητικῶν λόγων δὲν ὑπάρχουν ἐν τοῖς βιβλίοις τοῦ Ἀμώς, τοῦ Ὡσηὲ καὶ τοῦ Μιχαίου. Παρ' Ἡσαΐα εὐρίσκονται δύο ἔτη βασιλείας (6,1.14,28) καὶ παρ' Ἱερεμίου δηλοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔτη (25,1. 26,1 κ.ά.) καὶ ἐνίοτε μῆνες (28,1. 36,9. 41,1). Ἀκριβῆς χρονολόγησις διὰ δηλώσεως τοῦ ἔτους, τοῦ μηνὸς καὶ τῆς ἡμέρας, οἷα παρ' Ἰεζεκιήλ, εὐρίσκεται παρ' Ἀγγαίω καὶ Ζαχαρίᾳ. Ἡ ἱστορικότης τῶν παρ' Ἰεζεκιήλ χρονολογικῶν δεδομένων, ἅτινα εἶναι ὡς καὶ παρὰ τοῖς εἰρημένοις προφήταις συστατικὰ μέρη τοῦ κειμένου, τυγχάνει ἀξιόπιστος (πρβ. Smend).

Καταφανὴ εἶναι καὶ τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ ὑπάρχοντα στοιχεῖα γλωσσικῆς ὁμοιομορφίας. Οὕτω ὁ προφήτης πανταχοῦ (πλὴν τοῦ χωρίου 1,3) ὁμιλεῖ κατὰ α' πρόσωπον, ἐμφανίζων ὅμως σχεδὸν τὰ πάντα, ἔτι δὲ καὶ ὅ,τι παρ' Ἱερεμίου θὰ εἶχε τὴν μορφήν ἐξομολογήσεως (33,30-33) ὡς λόγον καὶ πρᾶξιν τοῦ Γλαχβέ (Smend). Ὁμοιόμορφος εἰσαγωγή πασῶν τῶν κατὰ α' πρόσω-

10. Ἡ κατὰ τὴν παλαιὰν ἰουδαϊκὴν παράδοσιν (Βαβ. Ταλμούδ, Βαβὰ' βαθρά' 15a) συγγραφὴ τοῦ βιβλίου ὑπὸ «τῶν ἀνδρῶν τῆς μεγάλης συναγωγῆς» νοεῖται ὡς ἐπεξεργασία αὐτοῦ. Βλ. J. G o e t t s b e r g e r, Einleitung in das Alte Testament, 1928, σ. 316, ὑποσ. 3. Πρβ. Π. Ἰ. Μ π ρ α τ σ ι ὡ τ ο υ, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Π. Διαθήκην, 1937, σ. 422.

11. R. D u s s a u d, Les dates des prophéties d'Ézéchiél, RHR 76 (1917), σ. 145-164.

12. Ἡ ἐν 1,1 φράσις «ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει» εἶναι ἀσαφής. Ἡ ἐκδοχὴ ὅτι δι' αὐτῆς δηλοῦται ἡ ἡλικία τοῦ προφήτου κατὰ τὴν κλήσιν του φαίνεται μὲν ἐκ πρώτης ὕψεως πιθανή, ἀλλὰ δὲν ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς ἀκριβῆ μαρτυρίαν τοῦ ἔβρ. κειμένου.

ωπον περικοπῶν εἶναι ἡ φράσις «καὶ ἐγένετο λόγος τοῦ Γραχβὲ πρὸς ἐμέ» καὶ ὁμοιόμορφος προσαγόρευσις τοῦ προφήτου εἶναι ἡ προσωνομία βεν-᾿αδάμ (υἱὲ ἀνθρώπου = ἀνθρῶπε)¹³. Συνήθης παρ' Ἰεζεκιήλ εἶναι καὶ ὁ «ἀποδεικτικὸς λόγος», καθ' ὃν ἐξαγγελλόμενόν τι γεγονὸς ἄγει εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ Γραχβὲ (25,6 ἐξ., 8 ἐξ., 12 ἐξ., 15 ἐξ.)¹⁴.

Παρὰ ταῦτα διαφαίνεται καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἰεζεκιήλ οὐχὶ ἀθρόα ἀλλὰ σταδιακὴ καὶ πολὺπλοκὸς τις προέλευσις, ἣν ὑποδηλοῖ ἡ ἐν αὐτῷ ἐμφάνισις ἀσυμφωνιῶν καὶ μεταγενεστέρων στοιχείων. Οὕτω διαγινώσκεται ἐν μὲν τῷ χωρίῳ 28,25 ἐξ. τὸ τέλος προγενεστέρως συλλογῆς λόγων κατὰ τῶν ἐθνῶν, ἐν δὲ τῷ χωρίῳ 39,23-29 τὸ τέλος προγενεστέρως μορφῆς τοῦ βιβλίου, ὅπερ εἰσέτι δὲν περιελάμβανε τὴν ἐν κεφ. 40—48 μεγάλην ὅρασιν νέου ναοῦ καὶ νέας λατρείας. Ἐν τῷ τοῦ βιβλίου α' μέρει, ὅπερ εἶναι συλλογὴ ἀπειλητικῶν λόγων ἐμφανίζονται καὶ τινες ὑποσχετικοὶ λόγοι (11,14-21. 16,53-63. 17,22-24. 20,32-44). Ὁ ἐν κεφ. 35 λόγος κατὰ τοῦ ὅρους Σεῖρ εὑρίσκεται ἐκτὸς τῆς συλλογῆς τῶν κατὰ τῶν ἐθνῶν ἀπειλητικῶν λόγων. Ἡ τῶν ἀλληγοριῶν σειρὰ (κεφ. 15—17. 19) διακόπτεται ὑπὸ τοῦ κεφ. 18 καὶ ἀφ' ἧς ἐκτὸς αὐτῆς τὴν ἐν κεφ. 23 ἀλληγορίαν τῶν δύο ἀπίστων γυναικῶν. Ἐπαναλαμβάνονται λεπτομέρειαι, οἷαι ἐν 1,1-3. 13,11 ἐξ., 13 ἐξ., καὶ ὑπερφορτίζονται περικοπαί, οἷα ἡ ἀφορῶσα εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς δόξης τοῦ Γραχβὲ (1,4-28). Ἀλλὰ καὶ ἡ χρονολογικὴ σειρὰ δὲν διαπιστοῦται πανταχοῦ· πρβ. 29,17 πρὸς 30,20 καὶ 32,1,17 πρὸς 33,21 (πρβ. Smend).

Τοιαῦτα διαπιστώσεις ἐξηγοῦνται ἄλλως ὑπ' ἄλλων καὶ οὕτω ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ Ewald εἰς Ἰεζεκιήλειον διαδοχικὴν καταγράφην, ὑπὸ τοῦ Kraetzschmar εἰς παραλλήλους ἀναθεωρήσεις καὶ ὑπὸ τοῦ Herrmann εἰς τὸν συλλογικὸν χαρακτῆρα τοῦ βιβλίου, ἐμφανίζοντος, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα προφητικὰ βιβλία, μεταγενεστέρως ἐπεμβάσεις. Μετὰ τὰς πρώτας δοκιμαστικὰς προσπάθειας ταύτας ἐπιλαμβάνεται σοβαρὰς ἐξετάσεως τοῦ βιβλίου ὁ Hölcher¹⁵, ὅστις διακρίνων, ὥσπερ ὁ Duhm ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἱερεμίου, ποιητικὰς καὶ πεζὰς περικοπάς, θεωρεῖ τὰς μὲν πρώτας, περιοριζομένας περίπου εἰς τὸ ἐν ἑβδομον (170 ἐκ τῶν 1273 στίχων) τῆς παρούσης ἐκτάσεως τοῦ βιβλίου, ὡς ἀρχικὸν τινὰ πυρῆνα προερχόμενον ἐκ τοῦ ποιητοῦ καὶ προφήτου Ἰεζεκιήλ, ὅστις διακρίνεται «δι' ἀνταυγῆ, φαντασιώδη καὶ σφοδρὰν ῥητορικὴν», τὰς δὲ τελευταίας, ἀποτελούσας τὸν κύριον ὄγκον τοῦ βιβλίου, ὡς ἀνάπτυξιν καὶ ἐπεξεργασίαν ὑπὸ τινος ἱερατικοῦ γραμματέως, συλλογέως καὶ διασκευαστοῦ τῆς

13. H. A. van Bakel, *Ezechiël's menschenzoon*, NThT 4 (1915), σ. 36-42.

14. W. Zimmerli, *Das Wort des göttlichen Selbsterweises (Erweiswort)*, eine prophetische Gattung. ἐν *Mélanges A. Robert*, 1957 σ. 154-164 (=ThB 19, 1963, σ. 120-132).

15. G. Hölcher, *Hesekiel, der Dichter und das Buch. Eine literarkritische Untersuchung*, (BZAW 39) Giessen 1924.

5ης ἐκ/δος π.Χ., ὅστις ἐμφανίζει τὸν Ἰεζεκιήλ ὡς «ξηρὸν ἱερατικὸν λόγιον καὶ πρωτοπόρον τοῦ νομικοῦ καὶ τελετουργικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ». Παρόμοιαι εἶναι αἱ ἐπακολουθήσασαι προσπάθειαι τοῦ Smith καὶ τοῦ Irwin. Τούτων ὁ πρῶτος¹⁶, ποιούμενος διάκρισιν μεταξὺ ἱεζεκιηλείων καὶ διασκευαστικῶν περικοπῶν τοῦ βιβλίου, θεωρεῖ τὸν Ἰεζεκιήλ δρῶντα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ καταλυθέντος βορείου κράτους τοῦ Ἰσραήλ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Μανασσῆ, ἥτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 7ης ἐκ/δος π.Χ. Εἰρήσθω ὅμως ὅτι μόνον ἐν 4,4 ἐξ. καὶ 37,16 ὡς Ἰσραήλ φέρεται τὸ βόρειον βασίλειον, ἐνῶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις χωρίοις τὸ ὄνομα τοῦτο δηλοῖ τὸ νότιον βασίλειον καὶ τοὺς Ἰουδαίους αἰχμαλώτους¹⁷. Ὁ δὲ δεῦτερος¹⁸ ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ ἱεζεκιηλείων βραχειῶν εἰκόνων ἢ παρομοιώσεων (251 ἐκ τῶν 1273 στίχων) καὶ πρὸς ταύτας συνδεομένης ἐρμηνείας διασκευαστοῦ τινος. Ἡ δ' ὑπὸ τοῦ van Selms¹⁹ θεώρησις τῶν μὲν ποιητικῶν περικοπῶν ὡς ἱεζεκιηλείων θείων ἐμπνεύσεων, τῶν δὲ πεζῶν ὡς ἀπλῶς παραινέσεων, ἐξηγήσεων καὶ στοχασμῶν τοῦ αὐτοῦ προφήτου, εἶναι ἀβάσιμας, διότι τοιαύτη διάκρισις ἀντίκειται εἰς τὴν ὑπὸ τούτου ἀπόδοσιν πάντων τῶν λόγων του εἰς τὸν Γραχβέ.

Παραλλήλως πρὸς τὴν τοιαύτην ἀνάσχισιν τοῦ βιβλίου ἐπανῆλθεν ἡ ἡδὴ κατὰ τὴν 19ην ἐκ/δα ἐν τῷ περιθωρίῳ ἐμφανισθεῖσα ὑπόθεσις περὶ αὐτοῦ ὡς ψευδεπιγράφου²⁰, ὑποστηρικθεῖσα νῦν συστηματικώτερον ὑπὸ τοῦ Torrey²¹ καὶ προκαλέσασα βαθεῖαν αἵσθησιν. Ὁ Torrey μεταθέτει τὸ ὅλον βιβλίον εἰς τὸ β' ἡμισυ τῆς 3ης ἐκ/δος π.Χ., φρονῶν εἰδικώτερον ὅτι ἡ βασικὴ τούτου συγγραφή, οὕσα φανταστικὴ συλλογὴ λόγων προφήτου καταγγέλλοντος τὰ ἀνοσιουργήματα τοῦ ἀσεβοῦς βασιλέως Μανασσῆ (πρβ. 1,1 καὶ Β' Βασ. 21, 10-15. 24,2), ἐγένετο ἐν Ἱερουσαλὴμ περὶ τὸ 230 π.Χ. καὶ ὅτι μετ' οὐ πολὺ καὶ πρὸ τοῦ 200 π.Χ. ἐκδότης τις ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ χρονογραφικοῦ ἱστορικοῦ ἔργου μετέτρεψε, διὰ παρεμβολῆς τε πεντήκοντα περίπου χωρίων καὶ ἀναχρονολογήσεως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἔτους αἰχμαλωτίσεως τοῦ βασιλέως

16. J. Smith, *The Book of the Prophet Ezekiel. A new Interpretation*, London 1931.

17. W. Zimmerli, *Israel im Buche Ezechiel*, VT 8 (1958), σ. 75-90.

18. W. A. Irwin, *The Problem of Ezekiel*, Chicago 1943.

19. A. van Selms, *Literary Criticism of Ezekiel as a Theological Problem*, OTWSA (1961), σ. 24-37.

20. L. Zunz, *Bibelkritisches II*, Ezechiel, ZDMG 27 (1873), σ. 676-689. — L. Seinencke, *Geschichte des Volkes Israel*, I 1876, σ. 138, II 1884, σ. 1-20. — L. Zunz, *Die gottesdienstlichen Vorträge der Juden, historisch entwickelt*, Berlin 1892, σ. 157-162.

21. C. C. Torrey, *Pseudo-Ezekiel and the Original Prophecy*, New Haven 1930. — Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ezekiel and the Exile. A Reply, JBL 51 (1932), σ. 179-181. — Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Certainly Pseudo-Ezekiel, JBL 53 (1934), σ. 291-320. — Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Notes on Ezekiel, JBL 58 (1939), σ. 69-86.

Ἰωαχὴν, τὴν βασικὴν συγγραφὴν εἰς προφητικὸν βιβλίον τῆς αἰχμαλωσίας, ἀποδίδων εἰς τινὰ αἰχμαλωσιακὸν προφῆτην Ἰεζεκιήλ καὶ ἀποσκοπῶν, ὁμοίως πρὸς τὸν συντάκτην τοῦ χρονολογικοῦ ἔργου, εἰς ἀνάδειξιν τοῦ κύρους τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ ναοῦ ἔναντι τῶν ἀξιώσεων τῶν σαμαρειτῶν ὑπὲρ τοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Γαριζὶμ ναοῦ των. Κατὰ τὸν Messel²² ὁ μὲν Ἰεζεκιήλ ἔδρασε περὶ τὸ 400 ἐν μέσῳ τῶν εἰς Ἰουδαίαν παλιννοστησάντων αἰχμαλώτων, τὸ δὲ φερώνυμον βιβλίον συνετάχθη ὑπὸ ἄλλης χειρὸς περὶ τὸ 350 π.Χ. Κατὰ τὸν Browne²³ τὸ οὕτω πως θεωρούμενον ψευδεπίγραφον βιβλίον κατὰγεται ἐκ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐμφάνισιν τούτου. Κατὰ τὸν van den Born²⁴ τὸ βιβλίον εἶναι ψευδεπίγραφος αὐτοβιογραφία πολυμαθοῦς Ἰουδαίου τῶν χρόνων Ἑσδρά καὶ Νεεμίου, ἧς ὁ ἱερατικὸς θεολογικὸς χαρακτήρ ἔχει προσλάβει γλωσσικὴν καὶ ἰδεολογικὴν ἐνότητα δι' ἐπεξεργασίας γενομένης ὑπὸ μαθητῶν τοῦ αὐτοβιογραφουμένου. Ἡ ὑπὸ τοῦ van den Born ἐπιδιωχθεῖσα δικαίωσις τῆς ὑπὸ τοῦ Burrows²⁵ ὑποστηριχθείσης ἐξαρτήσεως τοῦ βιβλίου ἐκ μεταιχμαλωσιακῶν κειμένων ἐλέγχεται ὡς ἀνεπιτυχής. Πᾶσα ἐκδοχὴ τοῦ βιβλίου ὡς ἀποκρύφου εἶναι ἐπισηφαλής, διότι ἡ ἀποκοπή του ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μαρτυρίας ἄγει εἰς μετέωρον, τοῦτ' αὐτὸ ἀβάσιμον καὶ ἀνέμπιστον, θεωρίαν. Ἐξ ἄλλου καὶ αὐτὸ τὸ ὑπὲρ μεταγενεστέρας προελεύσεως τοῦ ὅλου βιβλίου χρησιμοποιοῦμενον ἐπιχείρημα τῆς μετὰ πλήθους ἀραμαϊσμῶν γλώσσης δὲν εὐσταθεῖ, διότι οἱ ἀραμαϊσμοὶ οὐ μόνον εἶναι κατὰ πολὺ ὀλιγώτεροι τῶν ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἐρευνητῶν ὑποτιθεμένων, ἀλλὰ καὶ δὲν κατάγονται κατ' ἀνάγκην ἐκ μεταγενεστέρας ἐποχῆς. Ἡ γλωσσικὴ διατύπωσις τῶν Ἰεζεκιηλείων προφητειῶν ἐμφαίνει κατὰ τὸν φυσικώτερον τρόπον τὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αἰχμαλωσίας ἐξέλιξιν τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης.

Ἡ ἐν τῷ βιβλίῳ διάκρισις μεταξὺ παλαιστίνης καὶ βαβυλωνίου προφητείας ἀπετέλεσε τὴν βάσιν νέων κριτικῶν προσπαθειῶν. Οὕτω κατὰ τὸν Herntrich²⁶, ὅστις ἐν προκειμένῳ ἤσκησεν ἰδιαιτέραν ἐπίδρασιν, ὁ Ἰεζεκιήλ ἔδρασε ἐν Ἱερουσαλὴμ (πρβ. κεφ. 8—11), ἀλλὰ τὸ κήρυγμά του ἐσχετίσθη ὑπὸ τινος διασκευαστοῦ, ζῶντος ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, πρὸς αὐτόθι δρᾶσίν του. Ὅ,τι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἐπετεύχθη ἐκτίθεται σαφῶς ἐν τῷ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰεζεκιήλ ὑπομνήματι τοῦ Bertholet (1936), καθ' ὃν ὁ προφῆτης ἔδρασε κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἔπειτα δὲ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Τὸ ὑπὸ τοῦ Bertholet ὁμῶς προϋποτιθέμενον ἔργον τοῦ διασκευαστοῦ, ὅστις συνέπλεξε

22. N. Messel, *Ezechielfragen*, Oslo 1945.

23. L. E. Browne, *Ezekiel and Alexander*, 1952.

24. A van den Born, *Ezechiël: Pseudo-Epиграaf?*, StC 28 (1953), σ. 94-104.

25. M. Burrows, *The Literary Relations of Ezekiel*, Philadelphia 1925 (Diss.).

26. V. Herntrich, *Ezechiëlprobleme*, (BZAW 61) 1933.

τὰς μαρτυρίας διπλῆς τινος δράσεως τοῦ Ἰεζεκιήλ καὶ οὕτω μετέθηκε τὴν ἐν τῇ ἱερᾷ χώρᾳ δρᾶσιν τούτου εἰς τὴν ἀκάθαρτον χώραν τῆς αἰχμαλωσίας, ἐνῶ παρέλειπεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς μαρτυρίας τῆς ἐν ταύτῃ δράσεως τοῦ προφήτου, εἶναι βεβαίως ἀκατανόητον. Παρομοίαν πρὸς τὴν τοῦ Bertholet γνῶμην διατυπώνουν ὁ Spiegel²⁷, ὁ Auvray²⁸, ὁ Robinson²⁹, ὁ Kuhl³⁰, ὁ Steinmann³¹, ὁ Augé (ὕπομν. 1955) καὶ ὁ Jozaki³². Ὁ Fischer³³ φρονεῖ ὅτι ὁ Ἰεζεκιήλ ἄχθεις εἰς αἰχμαλωσίαν τῷ 597 ἐπέστρεψε συμφώνως πρὸς τὴν κλῆσίν του εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτης μετέβη ὡς προφήτης εἰς τὴν χώραν τῆς αἰχμαλωσίας. Ὁ Pfeiffer ἔχει τὴν γνῶμην ὅτι ὁ Ἰεζεκιήλ ἐπέστρεψεν εἰς Βαβυλωνίαν ἐν ἀρχῇ, ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν, τῆς πολιορκίας τῆς Ἱερουσαλὴμ. Ἀλλ' ἡ κατ' ἐναλλαγὴν ἀναγνώρισις ἢ ἀμφισβήτησις σταθερῶν χρονολογικῶν ἢ τοπωνυμικῶν δεδομένων ἄνευ ἰσχυρῶν λόγων, ὡς καὶ ἡ ἐν γένει ἐτοιμότης πρὸς διάφορον ἐξήγησιν ἢ φιλολογικὸν ὀβελισμόν τῶν εἰς τοιαύτας ἐκδοχὰς ἀναρμόστων στοιχείων τῆς παραδόσεως, πρέπει, ὡς παρατηρεῖ ὁ Kuhl καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Eichrodt, νὰ θεωρῇται ἐπικίνδυνος παράγων ἀβεβαιότητος.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐμφάνισιν νέων παραλλαγῶν τῆς θεωρίας τοῦ Hölscher, προτεινομένων ὑπὸ τοῦ May (ὕπομν. 1956), τοῦ Schulz³⁴ καὶ τοῦ Garscha³⁵, ἡ ἔρευνα ἀνακτᾶται λογικωτέραν πρόσβασιν εἰς ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων. Οὕτω πολλοὶ ἐρευνῶνται (Cooke, Howie³⁶, M. A.

27. S. h. Spiegel, Ezekiel or Pseudo-Ezekiel?, HThR 24 (1931), σ. 245-321. — Τοῦ αὐτοῦ, Toward Certainty in Ezekiel, JBL 54 (1935), σ. 145-171.

28. P. Auvray, Le problème historique du livre d'Ézéchiél, RB 55 (1948), σ. 503-519. — Τοῦ αὐτοῦ, Remarques sur la langue d'Ézéchiél, BETHL 12 (1959), σ. 461-470. — Τοῦ αὐτοῦ, La vocation d'Ezéchiél, BiViChrét 43 (1962), σ. 18-26. — Τοῦ αὐτοῦ, λ. Ézéchiél, ἐν DBS 8 (1970), σ. 759-791.

29. H. W. h. Robinson, Two Hebrew Prophets: Studies in Hosea and Ezekiel, 1948, σ. 63-125.

30. C. Kuhl, Der Schauplatz der Wirksamkeit Hesekiels, ThZ 8 (1952), σ. 401-418. — Τοῦ αὐτοῦ, Die Entstehung des Alten Testaments, 1960², σ. 202-211.

31. J. Steinmann, Le prophète Ézéchiél et les débuts de l'exil, 1953.

32. S. Jozaki, A Study on Ezekiel 11,14-21, Kwansei Gakuin University Annual Studies 6 (1958), σ. 29-41.

33. O. R. Fischer, The Unity of the Book of Ezekiel, Boston 1939 (Diss.).

34. H. Schulz, Das Todesrecht im Alten Testament, Studien zur Rechtsform der Mot-Jumat-Sätze (BZAW 114) Berlin 1969.

35. J. Garscha, Studien zum Ezechielbuch. Eine redaktionskritische Untersuchung von Ez 1-39, (EHS.T 23) 1974.

36. C. G. Howie, The Date und Composition of Ezekiel, (JBL Monograph Series 4) Philadelphia 1950. — Τοῦ αὐτοῦ, λ. Ezekiel, ἐν IBD 2 (1962), σ. 203-213.

Schmidt³⁷, Fohrer³⁸, Rowley³⁹, Eissfeldt, von Rabenau⁴⁰, Eichrodt, Zimmerli⁴¹ κ.ά.) θεωροῦν ἀπαραίτητον τὴν ἀποδοχὴν ἀρχικοῦ πυρῆνος, ἀναγομένου εἰς τὸν ἐν αἰχμαλωσίᾳ προφῆτην Ἰεζεκιήλ. Εἰδικώτερον, ὁ Fohrer περιορίζει τὰς προσθήκας εἰς τὰ χωρία ταῦτα· 6,8-10. 12,16. 16,30-34, 44-58,59-63. 17,22-24. 21,33-37. 22,6-13,15-16,23-31. 23,36-49. 27,9b, 11-24. 28,20-26. 30,13-19. 32,9-16. 33,7-9. 40,38-43. 41,15b-26. 43, 10-27. 45,18-20. 45,21—46,15. 46,16-18,19-24. 48,1-29,30-35.⁴² Ὁ Zimmerli ἐν τῇ γενέσει τοῦ βιβλίου διακρίνει τρία στάδια· τὴν προφορικὴν ἐξαγγελίαν τοῦ προφήτου, διαπιστουμένην ἐν ταῖς ποιητικαῖς περικοπαῖς, τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ προφήτου γραπτὴν διατύπωσιν καὶ τὴν περιστατικῶς πολλαπλὴν ἐπαύξησιν, ἀναγομένην ἐν μέρει μὲν εἰς τὸν προφῆτην, ἐν μέρει δὲ εἰς σχολικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ βιβλίου, χωρὶς ὅμως ἡ γλωσσικὴ ὁμοιομορφία ἐπηυξημένης ἐνότητος νὰ παρέχῃ πάντοτε τὴν δυνατότητα διαπιστώσεως ἐὰν αὕτη εἶναι ἔργον τοῦ Ἰεζεκιήλ ἢ τῆς σχολῆς του. Κατὰ τὸν Zimmerli ὁ τύπος σχολικῆς διδασκαλίας μαρτυρεῖται ἰδίᾳ ἐν κεφ. 18 καὶ 33, ἅτινα ὁ Schulz καὶ ὁ Garscha θεωροῦν ὡς «δευτεροῖεζεκιήλεια» ἢ καὶ ἀκόμη μεταγενέστερα.

Ὁ Kaiser φρονεῖ ὅτι ἡ περὶ τὸ βιβλίον τοῦ Ἰεζεκιήλ ἔρευνα, παρὰ τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπιταθεῖσαν διάστασιν γνωμῶν, δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς νέαν κοινὴν ἀποδοχὴν δεδομένων, ἐὰν ἐπιδιώξῃ τὴν συνέχισιν τοῦ προπαντὸς ὑπὸ τοῦ Zimmerli προωθηθέντος ἀναλυτικοῦ ἔργου, ἐλέγχουσα κυρίως τὴν ἀντοχὴν τῶν εἰς τὰς ἀνασυνθέσεις ὑποκειμένων διαφόρων προϋποθέσεων. Ὁ Smend ἐν σχέσει μὲν πρὸς τὰ κεφ. 1—39 παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἐν αὐτοῖς διάκρισις στρωμάτων καὶ ἡ διάταξις τούτων παρουσιάζει δυσχερείας μερίζοντας τῶν ἐν κεφ. 40—48, ὀφειλομένας εἰς ἔλλειψιν διασυνδέσεώς των πρὸς ἄλλας εἰδήσεις, ὅτι ἰδιαιτέρως ἐμφανὲς εἶναι ἡ μεταγενεστέρα διατύπωσις τῶν ὁράματων, ὅτι ἐν τῷ ὁράματι τῆς κλήσεως τοῦ προφήτου ἔχουν κυρίως προστεθῇ οἱ τέσσαρες

37. M. A. Schmidt, Zur Komposition des Buches Hesekiel, ThZ 6 (1950), σ. 81-98.

38. G. Fohrer, Die Hauptprobleme des Buches Ezechiel, (BZAW 72) Berlin 1952. — Τοῦ αὐτοῦ, Stosseufzer, ZAW 87 (1975), σ. 396.

39. H. H. Rowley, The Book of Ezekiel in Modern Study, BJRL 36 (1953/54), σ. 146-190. (=Men of God, 1963, σ. 169-210).

40. K. von Rabenau, Die Entstehung des Buches Ezechiel in formgeschichtlicher Sicht, WZ 5 (1955/6), σ. 659-694. — Τοῦ αὐτοῦ, Die Form des Rätsels im Buche Hesekiel, WZ 7 (1957/8), σ. 1055 ἐξ. — Τοῦ αὐτοῦ, Das prophetische Zukunftswort im Buch Hesekiel, ἐν G. von Rad - Festschrift, Neukirchen 1961, σ. 61 ἐξ.

41. W. Zimmerli, Deutero-Ezechiel?, ZAW 84 (1972), σ. 501-516.

42. Πρβ. τὰ κατὰ τὸν J. W. Weyers Ἰεζεκιήλεια χωρία, ἀπαριθμούμενα ἐν σ. 37 ἐξ. τοῦ ὑπομνήματός του.

τροχοὶ (1,15-21), τῆς προσθήκης ταύτης ἐπαναλαμβανομένης ἐν 10,9-12,16 ἐξ. καὶ τυγχανούσης περαιτέρω ἐπεξεργασίας, λ.χ. ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ τῶν τεσσάρων «ζῶων» τῆς ὁράσεως τῆς προφητικῆς κλήσεως ὡς χερουβὶν, ὅτι εἶναι ἀμφίβολον ἐὰν ἢ ἐν κεφ. 38 ἐξ. κατὰ τοῦ Γ' ὡγ προφητεία ἔχῃ ἱεζεκιήλειον βάσιν καὶ ὅτι τοῦλάχιστον τὸ ἀρχικὸν κείμενον τῆς προφητείας ταύτης (38, 1-9. 39,1-5,17-20) ἔσχεν ἀποκαλυπτικὴν διεύρυνσιν. Ἐν σχέσει δὲ πρὸς τὰ κεφ. 40—48 παρατηρεῖ ὅτι ἢ εἰς τὸν Ἱεζεκιήλ ἀναγωγὴ τούτων ὡς βασικοῦ στρώματος εἶναι μὲν δυνατὴ ἀλλ' οὐχὶ βεβαία, ὅτι τὸ βασικὸν στῶμα τοῦτο (40,1-37,47-49. 41,1-4) μετ' οὐ πολὺ διηυρύνθη πρῶτον διὰ τῶν χωρίων 41, 5-15a καὶ 42,15-20 καὶ ἔπειτα διὰ τοῦ χωρίου 43,1-11 καὶ συνεχίσθη διὰ τοῦ χωρίου 47,1-12, ὅτι νεώτερόν τι στῶμα, ἀφορῶν εἰς τὸν ἐν τῷ ναῷ ἄρχοντα (ἐβρ. ναό', τίτλος ὃν ἔφερον ὁ δαβιδίδης Σεδβα-τω-τάρ, εἰς ὃν ὁ Κῦρος τῷ 538 π.Χ. ἐπέτρεψε τὴν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπαναφορὰν τῶν σκευῶν τοῦ ναοῦ: Ἔσδρα 1,8. 5,14, ἴσως δὲ καὶ ὁ ὠσαύτως δαβιδίδης Ζοροβάβελ, ὅστις περὶ τὸ 520 π.Χ. ἔδρασεν ἐν Ἱερουσαλὴμ ὡς ἐπιτετραμμένος τοῦ περσικοῦ κράτους καὶ πιθανῶς διάδοχος τοῦ Σεδβα-τω-τάρ) καὶ τὴν ὡς «λαὸν τῆς χώρας» (ἐβρ. 'αμ-χα-ἀρετ) χαρακτηριζομένην κοινότητα (44,3. 45,21—46,12) καὶ ἔχον ἐγγύς του τὴν περικοπὴν 48,1-29, δύναται νὰ χρονολογηθῇ περίπου ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σεδβα-τω-τάρ, ἅτε ἀγνοοῦν τὴν ἐπὶ Ζοροβάβελ κρίσιν ἣν, ὡς φαίνεται, διῆλθε τὸ ἀξίωμα τοῦ ναό', ὅτι τὰς περὶ τοῦ ναοῦ διατάξεις διακόπτει ἔτι νεώτερόν τι στῶμα (44,6-16,28-30a μετὰ προσθηκῶν), ὅπερ ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λευῖτας καὶ ποιεῖται ὀξεῖαν διάκρισιν μεταξὺ τῶν δύο ὁμάδων τούτων, ὅτι ἢ ἐν τῷ στρώματι τούτῳ διάκρισις τῶν λευῖτῶν ἀπὸ τῶν (σαδω-κιδῶν) ἱερέων⁴³ εἶναι ὅλως ἄγνωστος εἰς τὸν Ἱεζεκιήλ (πρβ. 8. 22,26) καὶ ὅτι καὶ τὸ στῶμα τοῦτο, ὡς μὴ γνωρίζον ὠσαύτως τι περὶ ἀρχιερέως⁴⁴, πρέπει νὰ εἶναι προγενέστερον τοῦ Ζοροβάβελ καὶ ὅλως εὐλόγως προγενέστερον τοῦ Ἱερατικοῦ κώδικος (P).

Οὕτω ἢ ἤδη παρασχεθεῖσα ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἐρευνητῶν συμβολὴ εἰς πληρεστέραν γνῶσιν τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἱεζεκιήλ καὶ τῆς δομῆς τοῦ φερωνύμου βιβλίου εἶναι λίαν ἀξιόλογος, καθόσον διὰ τῶν ἐργασιῶν των σκιαγραφεῖται ἐπιτυχῶς ἡ αἰνιγματώδης μορφή ἐκείνου καὶ ἐξηγεῖται ἐπαρκῶς σταδιακῇ τις διαμόρφωσις τούτου. Αἱ παράδοξοι ἐκδηλώσεις τοῦ προφήτου (3,1-3,15,22 ἐξ., 25,27 ἐξ. 4,4-8. 6,11. 12,18. 21,19. 24,17,25-27. 33,21 ἐξ.), ὧν ἢ ὑπὸ τινων ἐξήγησις ὡς συμπτωμάτων ψυχικῆς ἀσθενείας καὶ δὴ

43. J. Bowman, Ezekiel and the Zadokite Priesthood, TGUOS 16 (1955/6), σ. 1-14. — E. Margalioth, **הקרי הכהנים והקרבת ביחור**, Tarbiz 22 (1950/51), σ. 21-27.

44. J. Goettsberger, Das alttestamentliche Hohepriestertum und Ezechiel, ἐν Episcopus (Faulhaber-Festschrift) 1949, σ. 1-18.

καταληψίας (Klostermann⁴⁵) ἢ σχιζοφρενίας (Jaspers⁴⁶) ἔχει ἀποδειχθῇ ὑπὸ τοῦ Herrmann, τοῦ Cooke κ.ά. ἀνακριβής, συνδέονται πρὸς συμβολικὰς πράξεις, ἔχουν ἐκδηλον ἐκστατικὸν χαρακτῆρα καὶ συχνάκις εὐρίσκονται ἐν μεταγενεστέρως διασκευασθείσῃ περιγραφῇ. Κατ' ὁρθὴν παρατήρησιν τοῦ Fohrer, ἐκ τῶν δύο συνήθων χαρακτηρισμῶν τοῦ Ἰεζεκιήλ ὡς «πατὴρ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ» καὶ «πατὴρ τῆς ἀποκαλυπτικῆς γραμματείας» κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον βάσιμος⁴⁷ εἶναι ὁ πρῶτος, ἐνῶ ὁ δεύτερος δὲν εὐσταθεῖ, καθόσον ὀφείλεται εἰς παρανόησιν τοῦ κατὰ τοῦ Γ' λόγου (κεφ. 38—39)⁴⁸ καὶ προσκρούει εἰς τὴν παρὰ τῷ ἡμετέρῳ προφῆτῃ ἔλλειψιν παντὸς ἀποκαλυπτικοῦ γνωρίσματος. Εὐστόχως δ' ἐν προκειμένῳ παρατηρεῖ ὁ Eichrodt ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ χρῆσις ἱερατικῶν μορφῶν σκέψεως καὶ ἐκφράσεως καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ ὡς διδασκάλου, πνευματικοῦ ποιμένος (3,16 ἐξ. 31,1 ἐξ.) καὶ θεολόγου⁴⁹ ἔχουν δώσει ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ δημιουργηθῇ ἡ ὡς ἱερατικοῦ ἀποκαλυπτικοῦ ἐσφαλμένη περὶ αὐτοῦ ἐντύπωσις, ἥτις ἄλλως τε εὐνοοεῖται ὑπὸ τῆς ἱερατικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ βιβλίου του.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ φερωνύμου βιβλίου δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι αὐτοτελεῖς τὸ πρῶτον λόγῳ καὶ περιγραφῇ συμβολικῶν πράξεων τοῦ προφῆτου⁵⁰ ἀπετέλεσαν ἔπειτα, μερίμνη τούτου ἢ μᾶλλον μαθητοῦ του, δύο βασικὰς συλλογὰς, ἀφορώσας ἀντιστοίχως εἰς τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὰ ἔθνη. Εἶναι ὡσαύτως πιθανὸν ὅτι ὑπῆρξαν καὶ μικρότεραί τινες συλλογαὶ λόγων, γε-

45. A. Klostermann, *Ezechiel. Ein Beitrag zu besserer Würdigung seiner Person und seiner Schrift*, ThStKr 50 (1877), σ. 391-439.

46. K. Jaspers, *Der Prophet Ezechiel. Eine pathographische Studie*, ἐν *Arbeiten zur Psychiatrie, Neurologie und ihren Grenzgebieten* (K. Schneider-Festschrift), 1947, σ. 77-85.

47. E. Janssen, *Juda in der Exilszeit. Ein Beitrag zur Frage der Entstehung des Judentums*, (FRLANT 69) 1956. — I. H. Ebers, *The Book of Ezekiel and the Sect of Qumran. Some points of Comparison*, ἐν *Studies on the Book of Ezekiel*, (OTWSA) 1961, σ. 1-9.

48. J. A. Mesnard, *Les tendances apocalyptiques chez le prophète Ézéchiél*, 1912 (Thèse). — L. Dürr, *Die Stellung des Propheten Ezechiel in der israelitisch-jüdischen Apokalypstik*, (AA 9,1) 1923. — B. Erling, *Ezekiel 38—39 and the Origins of Jewish Apocalyptic*, *Ex Orbe religionum*, *Studia Geographica*, I 1972, σ. 104-114.

49. J. F. Craghan, *Ezekiel: A pastoral Theologian*, AER 166 (1972), σ. 22-33. — L. Monloubou, *Un prêtre devient prophète: Ézéchiél*, (Lectio divina 73) 1972.

50. E. König, *Zur Deutung der symbolischen Handlungen des Propheten Hesekiel*, NKZ 3 (1892), σ. 650-659. — D. Buzay, *Les symboles prophetiques d'Ézéchiél*, RB 29 (1920), σ. 203-228, 353-358, 30 (1921), σ. 45-54, 161-194 (= *Les symboles de l'Ancien Testament*, 1923, σ. 157-264). — G. Fohrer, *Die symbolischen Handlungen der Propheten*, (ATANT 25) 1953.

νόμενοι ὑπὸ μαθητῶν τοῦ προφήτου. Μετέπειτα διὰ τῆς ὑπὸ τινος μαθητοῦ τοῦ προφήτου συνενώσεως τῶν διαφόρων συλλογῶν ἐπεδιώχθη οὐ μόνον χρονολογικὴ ἀλλὰ καὶ πραγματικὴ διάταξις τῶν. Ἡ δὲ μετὰ ταῦτα ἱστορία τοῦ κειμένου ὑπῆρξε πολὺπλοκος, καθόσον τοῦτο ὑπέκειτο εἰς διασκευαστικὰ ἐπεμβάσεις, δι' ὧν παρενεβλήθησαν εἰς αὐτὸ ἑτερογενῆ, καὶ ἰδίᾳ ἱερατικὰ (κεφ. 10 καὶ ἐκτενῆ ἐδάφια ἐν κεφ. 40—48), συστατικὰ στοιχεῖα. Δευτερονομιστικὴ τις ἐπεξεργασία τοῦ βιβλίου, ὑποτιθεμένη ὑπὸ τοῦ Herrmann, δὲν διαπιστοῦται μετὰ βεβαιότητος. Ὅτι τὸ κείμενον ἐπὶ μακρὸν ὑπέκειτο εἰς ἐπεμβάσεις δεικνύουν, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἱερεμίου, αἱ πολυάριθμοι γλῶσσαι καὶ τὸ βραχύτερον κείμενον τῶν Ο'. Ἡ τελικῶς γενομένη τριμερὴς διαίρεσις τοῦ βιβλίου δι' ἐντάξεως τῆς εἰς τὰ ἔθνη ἀφορώσης δευτέρας βασικῆς συλλογῆς μετὰ τῶν ἀπειλῶν καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς πρώτης, ἀντιστοιχοῦσα οὕτω εἰς τὸ τριμελὲς ἐσχατολογικὸν σχῆμα, ὑπῆρξεν ὑποδειγματικὴ διὰ τὴν διάταξιν τῶν μερῶν τοῦ βιβλίου τοῦ Ἡσαίου καὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερεμίου (πρβ. Fohrer καὶ Eichrodt).

Τὸ οὕτω πως διαμορφωθὲν βιβλίον περιελήφθη εἰς τὸν κανόνα παρὰ τὰς περὶ τῆς κανονικότητός του διατυπωθείσας ἐπιφυλάξεις παρὰ ῥαββινικοῖς κύκλοις τῆς 1ης ἐκ /δος μ.Χ. Αἱ ἐπιφυλάξεις αὗται ὠφείλοντο εἰς τὸ ὅτι ἡ ἱεζεκιήλειος ὅρασις τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἐκτὸς τῆς ἱερᾶς χώρας, εἰς τὸ ὅτι νόμοι τινὲς τῆς ὁραματικῆς προτυπώσεως ναοῦ καὶ λατρείας ἀντέκειντο πρὸς ἀντιστοίχους τῆς Τωρᾶ καὶ εἰς τὸ ὅτι τὰ κεφ. 1 καὶ 10 ἐθεωροῦντο ἐπικίνδυνα εἰς τοὺς ἐν περιεργείᾳ ἐξετάζοντας τὸ θεῖον ὄχημα. Ἡ δ' ἀνάγνωσις τοῦ πρώτου κεφαλαίου ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν καὶ ἀπεφύγετο ἐν τῇ συναγωγῇ πρὸς ἀποτροπὴν θεοσοφικῆς παρερμηνείας. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας τὸ βιβλίον θὰ ἀπεσύρετο τῆς κυκλοφορίας, ἐὰν δὲν ὑπερήμενετο τῆς κανονικότητος αὐτοῦ ὁ Ἀνανίας, υἱὸς τοῦ Ἐζεκιίου καὶ ὁπαδὸς τοῦ Σαμάρ (Σαββᾶθ 13b).

δ'. Θρησκευτικὴ σπουδαιότης

Ὁ Ἱεζεκιήλ ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων μορφῶν τοῦ γλαυβικοῦ προφητισμοῦ καὶ ἔχει ἰδιάζουσας ψυχοσύνθεσιν, ἥς βασικὰ στοιχεῖα εἶναι ἡ ἐκστατικὴ εὐαίσθησις, ἡ μετὰ περισσοῦ ζήλου βαθεῖα θρησκευτικότης, ἡ ὀξεῖα ἀντίληψις καὶ ἡ παραστατικὴ ἐκφραστικότητα. Πρὸς κατανόησιν δὲ τοῦ ἱεζεκιηλείου κηρύγματος πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν αἱ σαφῶς διαπιστούμεναι σχέσεις του ἔνθεν μὲν πρὸς χαναανιτικὰς καὶ μεσοποταμιακὰς, ἔνθεν δὲ πρὸς ἰσραηλιτικὰς παραδόσεις. Αἱ πρὸς τὰς πρώτας τῶν παραδόσεων τούτων σχέσεις, ἐμφαίνουσαι τὴν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ καὶ τῇ διασπορᾷ κατάστασιν ὡς ἐγνώρισε ταύτην ὁ προφήτης, ἀσκοῦν ἐξωτερικὴν καὶ ἰδίᾳ εἰκονιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ προφήτου (πρβ. Fohrer

καὶ Kuhl). Τοῦναντίον αἱ πρὸς Ἰσραηλιτικὰς, πιθανῶς γραπτὰς (πρβ. 3,1-2) παραδόσεις σχέσεις δὲν περιορίζονται εἰς ὅρους καὶ φράσεις, ἀλλὰ χωροῦν καὶ εἰς παραστατικὰ θρησκευτικὰ κίνητρα καὶ θρησκευτικὰς ιδέας.

Χωρὶα ἐμφαίνοντα συνάφειαν πρὸς Ἰσραηλιτικὰς παραδόσεις εἶναι πολλὰ (14,12 ἐξ. 15. 17,1-10. 19,1-14. 21,13 ἐξ. 32. 26,19 ἐξ. 28,13. 31,9. 32,27 κ.ἄ.). Ἐν κεφ. 16, 20 καὶ 23 μαρτυρεῖται νέα τις θεώρησις τῆς ὅλης ἱστορίας τοῦ Ἰσραήλ⁵¹, ἀποβλέπουσα εἰς κατάδειξιν τῆς ἐκάστοτε ἐκτροπῆς τούτου ἐκ τῆς ἀληθινῆς λατρείας τοῦ Γλαχβέ. Οὕτω περὶ δράσεως τοῦ πνεύματος τοῦ Γλαχβέ πρβ. 3,12 κ.ἄ. πρὸς Β' Βασ. 2,16· περὶ πρεσβυτῶν καθημένων ἔμπροσθεν τοῦ προφήτου πρβ. 8,1. 14,1. 20,1 πρὸς Β' Βασ. 6,32· περὶ ἐλεύσεως τοῦ τέλους πρβ. κεφ. 7 πρὸς Ἀμ. 8,1-2· περὶ τῆς διὰ τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου ἐξεικονιζομένης σχέσεως Γλαχβέ καὶ Ἰσραήλ, ἐν ᾗ οὗτος παρίσταται ὡς ἄπιστος γυνή, πρβ. κεφ. 16 πρὸς Ὡσ. 2,4-15· περὶ τῆς τὸν Ἰσραήλ εἰκονιζούσης ἀμπέλου πρβ. κεφ. 15, ἐνθα διάφορος ἡ ἀλληγορία, πρὸς Ἡσ. 6,1-7· περὶ τῆς συμβολικῆς πράξεως τῆς ξυρῆσεως πρβ. 5,1 πρὸς Ἡσ. 7,20· καὶ περὶ τῆς συμβολικῆς πράξεως τῆς βρώσεως εἰληταρίου πρβ. 3,1-3 πρὸς Ἰερ. 15,16. Συχνάκις ἀναφαίνεται ἡ τοῦ Ἰεζεκιήλ συνάφεια πρὸς τὸν Ἰερεμίαν, ἣν ὁ Miller⁵² εὕρισκει μέχρι γράμματος ἐξικνουμένην· πρβ. 11,19 ἐξ. καὶ 36,26-28 πρὸς Ἰερ. 31,31-34· κεφ. 18 πρὸς Ἰερ. 31,29-30· κεφ. 23 πρὸς Ἰερ. 3,6-13· κεφ. 34 πρὸς Ἰερ. 23,1-6. Ἰδεολογικὴ τις σχέσις παρατηρεῖται ὡσαύτως μεταξὺ τοῦ Ἰεζεκιήλ καὶ τοῦ οὕτω πῶς καλουμένου Δευτεροησαίου (πρβ. Ἡσ. 40,22: μεγαλεῖον Θεοῦ παγκοσμίῳ, Ἡσ. 44,28: ἀνακαίνισις τῆς Ἰερουσαλὴμ καὶ τοῦ ναοῦ, κ.ἄ.), ἐξηγουμένη ἐκ τε τῆς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ διαβιώσεως ἀμφοτέρων τῶν προφητῶν τούτων καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐπιδράσεως τοῦ πρώτου⁵³.

Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ὅτι ὁ Ἰεζεκιήλ εἶναι πιστὸς συνεχιστῆς τοῦ κηρύγματος τῶν προγενεστέρων του προφητῶν καὶ ἐντριβῆς εἰς τὴν σύγχρονόν του θεολογίαν. Ἐκ δὲ τῆς ἱερατικῆς του προελεύσεως ἐξηγεῖται ἡ ἐν αὐτῷ τῷ ἀρχικῷ πυρῇ τοῦ βιβλίου του ἀναφαινομένη οἰκειότης του πρὸς τὴν ἱερατικὴν παράδοσιν, εἰς ἣν συνανήκουν ὁ περὶ ἀγιωσύνης νόμος (Λευϊτ. 17—

51. S. W. W a h o n o, The Interpretation of Israel's Past History in the Book of Ezekiel, as is exemplified in Chapters 16. 20 and 23, Edinburgh 1974 (Diss.). — G. S a v o c a, Un propheta interroga la storia. Ezechiele e la teologia della storia, (Aloisiana 11) 1976.

52. J. W. M i l l e r, Das Verhältnis Jeremias und Hesekiels sprachlich und theologisch untersucht, 1955.

53. J. K. E a k i n, Ezekiel's Influence on the Exilic Isaiah, Southern Theol. Seminary, 1970 (Diss.). — D. B a l t z e r, Ezechiel und Deuterofesaja. Berührungen in der Heilserwartung der beiden grossen Exilspropheten, (BZAW 121) 1971.

26)⁵⁴ καὶ ὁ Ἱερατικὸς κῶδιξ⁵⁵. Εἰρήσθω δὲ μετὰ τοῦ Zimmerli ὅτι, ἐνῶ ἡ πρὸς τὸν εἰρημένον νόμον σχέσις τοῦ Ἱεζεκιήλ εἶναι δυσκαθόριστος, δύναται τις μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Ἱερατικὸς κῶδιξ διὰ τῆς περὶ δημιουργίας καὶ «διαθήκης» θεολογίας του καὶ διὰ τῶν ἀραωνιτικῶν ἱερῶν καὶ τοῦ ἀρχιερέως ἐμφαίνει νεωτέραν διαμόρφωσιν τῆς ἱερατικῆς παραδόσεως (πρβ. Smend).

Ἡ προφητικὴ δρᾶσις τοῦ Ἱεζεκιήλ βασιζέται ἐπὶ τῆς θείας του ἀποστολῆς, ληφθείσης διὰ τῆς κλήσεώς του. Ἐν ταύτῃ ὁ προφήτης συνειδητοποιεῖ τὴν ἀλήθειαν ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται καὶ πέρα τῶν ὁρίων τῆς χώρας τοῦ λαοῦ του⁵⁶. ἀληθινὸς βίος εἶναι οὐχὶ ὁ ἀπαραιτήτως συνδεόμενος πρὸς ὠρισμένην χώραν, ἀλλ' ὁ ἐκασταχοῦ ῥυθμιζόμενος συμφῶνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ⁵⁷. Τὸ κήρυγμα τοῦ Ἱεζεκιήλ, ἐξυπηρετούμενον αἰσθητῶς διὰ τε τοῦ θανάτου τῆς προσφιλοῦς τούτου γυναικὸς καὶ τοῦ ἰδίου του ψυχικοῦ πόνου (24,15 ἐξ. 4,4 ἐξ. 24,27. 33,22) καὶ περιέχον μέχρι μὲν τῆς πτώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ κυρίως ἀπειλὰς, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν ταύτης κυρίως ἐπαγγελίας, ἀποβλέπει εἰς τὴν ἔναντι τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου⁵⁸ Θεοῦ συνειδητὴν θέσιν τοῦ ἀνθρώπου⁵⁹ καὶ τὴν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς θείας παρουσίας καὶ τοῦ θείου θελήματος⁶⁰ ἀπαραίτητον ἄρσιν πάσης ἀνθρωπίνης ἀντιστάσεως. Δημιουργὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ τύχης, τῆς σωτηρίας του ἢ τῆς καταστροφῆς του, εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, καθόσον αὐτὸς ἀποφασίζει ὑπευθύνως ὑπὲρ ἀποδοχῆς ἢ ἀπαρνήσεως τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ (18,1-20. 33,1ἐξ.) καὶ κατ' ἀκολουθίαν αὐτὸς ἐκλέγει δι' ἑαυτὸν τὴν ζωὴν ἢ τὸν θάνατον⁶¹. Καλεῖται εἰς μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν (18, 30-32)⁶², ἀλλ' ἐμμένει ἐν τῇ εἰδωλολατρίᾳ καὶ τῷ κοινωνικῷ κακῷ. Δὲν ἀπο-

54. A. Klostermann, Ezechiel und das Heiligkeitgesetz, ZLThK 38 (1877), σ. 401-445 (=Der Pentateuch 1893, σ. 368-418). — L. Horst, Leviticus 17—26 und Heseziel, Strassburg 1881 (Diss.).

55. E. König, Die letzte Pentateuchschicht und Heseziel, ZAW 28 (1908), σ. 174-179.

56. E. Osterloh, Die Offenbarung Gottes in der Fremde. Die Botschaft des Buches Ezechiel, 1939.

57. J. Daniélou, Le Dieu d'Ézéchiél, Bulletin St. Jean Baptiste 5 (1964), σ. 58-65.

58. W. Zimmerli, Ezechiel ein Zeuge der Gerechtigkeit Gottes, ἐν Das Alte Testament als Anrede, BEvTh 24 (1956), σ. 37-61.

59. M. Lubliner, Der Mensch in der Verkündigung Ezechiels, Marburg 1946 (Diss.). — D. R. Yates, The Eschatological Message concerning Man in the Book of Ezechiel, Diss. Abstracts 33 (1972/73), σ. 1832.

60. W. Zimmerli, Erkenntnis Gottes nach dem Buche Ezechiel. Eine theologische Studie, (ATANT 27) 1954 (=ThB 19, 1963, σ. 41-119).

61. W. Zimmerli, «Leben» und «Tod» im Buche des Propheten Ezechiel, ThZ 13 (1957), σ. 494-508 (=ThB 19, 1963, σ. 178-191).

62. J. Delorme, Conversion et pardon selon le prophète Ezéchiél, ἐν Mém. J. Chaine, 1950, σ. 115-144. — H. Gross, Umkehr im Alten Testament. In

μένει, εἰ μὴ ἡ διὰ θείας συγκαταβάσεως λύτρωσίς του· ὁ Θεὸς ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματός Του ζήλω⁶³ θὰ δώσῃ αὐτῷ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἄστινας αὐτὸς ἀδυνατεῖ νὰ ἐξαλείψῃ (36,25), καὶ θὰ ἀνανεώσῃ αὐτὸν ὡς ἄτομον (11,19 ἐξ. 36,26) δι' ἀφαιρέσεως τοῦ προσώπου τῆς ψευδοῦς προφητείας (κεφ. 13)⁶⁴, δι' ἀπελευθερώσεως ἐκ τῆς κληρονομικῆς καὶ συλλογικῆς εὐθύνῃς (κεφ. 18)⁶⁵ καὶ διὰ χαρισματικῆς ἱκανώσεως εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ θείου θελήματος (11, 19. 36,27). Οὕτω πῶς θὰ ἀναδημιουργηθῇ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ (κεφ. 34—37) καὶ μετ' αὐτοῦ θὰ ἀνανεωθοῦν ἡ χώρα καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἥτις θὰ καλῇται «Ὁ Γλαχβὲ ἐκεῖ» (מְשֻׁבָּה הִיא, αἱ δύο τελευταῖαι λέξεις τοῦ βιβλίου)⁶⁶, καὶ ἐν ταύτῃ ὁ ναὸς καὶ ἡ λατρεία (ἐδάφια τῶν κεφ. 40—48)⁶⁷. Ἐν τῇ ἐσχατολογικῇ τελειώσει ταύτῃ τὰ μέλη τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, συνησπισμένα εἰς θεοκρατικὴν κοινότητα ποιμαινομένην ὑπὸ δαβιδίδου μεσσίου (34,23)⁶⁸, δρῶντα

der Sicht der Propheten Jeremia und Ezechiel, ἐν B. Fischer-Festschrift, 1972, σ. 19-28.

63. R. Martin - Achar d, Ézéchiél, témoin de l' honneur de YHWH, Mélanges A. Neher, 1975, σ. 165-174.

64. G. Quell, Wahre und falsche Propheten, (BFChrTh 46,1) 1952.

65. J. Calès, Retribution individuelle, vie des justes et mort des pécheurs d' après le livre d' Ézéchiél, RSR 11 (1921), σ. 363-371. — F. Spadafora, Collettivismo et Individualismo nel Vecchio Testamento, 1953. — J. Harvey, Collectivisme et individualisme (Éz 18, 1-32 et Jér 31,29), Sciences eccl. 10 (1958), σ. 167-202. — H. G. May, Individual Responsibility and Retribution, HUCA 32 (1961), σ. 107-120. — A. H. van Zyl, Solidarity and Individualism in Ezekiel, ἐν Studies on the Book of Ezekiel, (OTWSA) 1961, σ. 38-52. — B. Lindars, Ezekiel and Individual Responsibility, VT 15 (1965), σ. 452-467.

66. B. Z. Luria, The City Called «God is there» (Ez 48,35), Beth Miqra 63 (1975), σ. 443-456.

67. T. Chary, Les prophètes et le culte à partir de l' exil, (Bibliothèque de Théologie, Sér. 3, Théologie Biblique, vol. 3) 1955. — W. Eichrodt, Der Sabbat bei Hesekiel. Ein Beitrag zur Nachgeschichte des Prophetentextes, ἐν Lex tua veritas (H. Junker-Festschrift) 1961, σ. 65-74. — C. A. Thomson, The Necessity of Blood Sacrifices in Ezekiel's Temple, BS 123 (1966), σ. 237-248.

68. J. Boehmer, מלך und משיח by Ezekiel, ThStKr 73 (1900), σ. 112-117. — K. Begrich, Das Messiasbild des Ezéchiél, ZWTh 47 (1904), σ. 433-461. — W. Gronkowski, Le Messianisme d'Ézéchiél, 1930. — O. Procksch, Fürst und Priester bei Hesekiel, ZAW 58 (1940/41), σ. 99-133. — M. J. Gruenthaner, The messianic Concepts of Ezekiel, ThSt (USA) 2 (1941), σ. 1-18. — H. Haag, Ezechiel's Beitrag zur Messianischen Theologie, (Studia Anselmiana 27/28) 1951, σ. 276-285. — W. E. Marcum, Messianic Teachings in the Book of the Prophet Ezekiel, Southern Baptist Seminary, 1951 (Diss.). — E. Hammershaimb, Ezekiel's View of the Monarchy, ἐν Studia Orientalia (J. Pedersen-Festschrift) 1953, σ. 130-140. — A. Caquot, Le messianisme d' Ézéchiél, Sem 14 (1964), σ. 5-23.

ὑπευθύνως καὶ ἐκτελοῦντα τὰς θείας ἐντολάς⁶⁹, θὰ διαβιοῦν ἐν στενῇ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ συμφώνως πρὸς τὸ δημιουργικὸν Τούτου θέλημα.

Αἱ προφητεῖαι τοῦ Ἰεζεκιήλ διακρίνονται διὰ τὴν δαψιλῇ χρῆσιν τῆς ἀλληγορίας, ἥτις ἐνίοτε καθιστᾷ αὐτὰς δυσνόητους, καὶ τὴν συχνότητα τῶν ὁράσεων. Ἐὰν δέ τις ἀποβλέψῃ εἰς τὸν τὰς Ἰεζεκιηλείους προφητείας διαπνέοντα ζῆλον καὶ εἰς τὴν παραστατικότητα, δι' ἧς αὐταὶ ἐκφράζονται, θὰ ἀντιληφθῇ διατὶ ὁ Ἰεζεκιήλ κατέχει περίβλεπτον ἐν τοῖς προφήταις τῆς Π. Διαθήκης θέσιν. Ἀνάλογον πρὸς τὴν εἰς τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ ἀκράδαντον πίστιν τοῦ προφήτου καὶ προσηρμοσμένον εἰς τὸν ἐν τῇ αἰμαλώσειᾳ πνευματικόν του ἀγῶνα ὑπὲρ ἐπιβιώσεως τοῦ λαοῦ του εἶναι τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀπότομον ὕφος τῶν λόγων του⁷⁰. Ὁ Ἰεζεκιήλ ἐδίδαξεν, ὥσπερ καὶ ὁ Ἰερεμίας, τὴν τῆς θρησκείας ἐξατομίκευσιν, καθ' ἣν εἰς ἓνα ἕκαστον καταλογίζεται ἡ προσωπικὴ εὐθύνη τῶν πράξεών του, ἐκήρυξεν εἰς τὸν λαὸν τὴν μετάνοιαν καὶ προεφήτευσεν ἰδιαζόντως τὴν ἀποκατάστασιν τούτου ἐν θεοκρατικῇ πολιτείᾳ, εἰς ἧς τὰς θρησκευτικὰς καὶ λατρευτικὰς διατάξεις θὰ ἐμυοῦντο καὶ τὰ ἔθνη.

ε'. Τὸ βιβλίον ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ

Πέρα τῆς παραβολῆς τοῦ ἀπολωλότος προβάτου (Λουκ. 15,3-7) καὶ τῆς παραβολῆς τοῦ καλοῦ ποιμένος (Ἰωάν. 10,1 ἐξ.) δὲν ὑπάρχει χωρίον ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, ἐμφαῖνον στενὴν σχέσιν πρὸς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰεζεκιήλ. Τοιαύτη ὅμως σχέσις εἶναι καταφανὴς πολλαχοῦ τῆς Ἀποκαλύψεως. Οὕτω ἡ περιγραφή ὁραμάτων ἀφορώντων εἰς τὸ οὐράνιον μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ (Ἀποκ. 4,2-8), τοὺς ἐξολοθρευτὰς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἐσφραγισμένους ἐκλεκτοὺς (Ἀποκ. 7) καὶ τὴν νέαν Ἱερουσαλήμ (Ἀποκ. 21,15 ἐξ.) ἐμφαίνει ἐπίδρασιν τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰεζεκιήλ⁷¹.

Ἐκ τῶν παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ συγγραφέων ἡρμηνεύσαν τὸ βιβλίον τοῦ Ἰεζεκιήλ ἐλληνιστὶ ὁ Ὠριγένης (Ὁμιλῖαι καὶ ἐκλογαὶ εἰς Ἰεζεκιήλ, MPG 13) καὶ ὁ Θεοδορόρητος Κύρου (Ἑρμηνεία τῆς προφητείας τοῦ θεοῦ Ἰεζεκιήλ, MPG 81), λατινιστὶ ὁ Ἰερώνυμος

69. P. Herzog, Die ethischen Anschauungen des Propheten Ezechiel, (AA 9,2-3) 1923.

70. Ἀξία μνείας τυγχάνει ἐνταῦθα ἡ περὶ τοῦ ὕφους τοῦ Ἰεζεκιήλ γνώμη τοῦ Ἱερωνύμου (Praef. in Ezechielem): «Sermo ejus nec satis dissertus (πρβ. Praef. in Isaia) nec ad admodum rusticus (πρβ. Praef. in Ieremiam) est, sed ex utroque medio temperatus». Πρβ. J. Goettsberger, μν. ξ. σ. 315, καὶ Π. Ἱ. Μπρατσιώτου, μν. ξ. σ. 424.

71. C. Mackay, Ezekiel in the New Testament, ChQR 162 (1961), σ. 4-16. — A. Vanhoye, L' utilisation du livre d' Ézéchiél dans l' Apocalypse, Bibl 43 (1962), σ. 436-472.

(Commentarii in Ezechielem MPL 25) καὶ ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Διάλογος (Homiliarum in Ezechielem libri duo, MPL 76) καὶ συριστὶ Ἐφραῖμ ὁ Σύρος (Opera omnia syriaca, II, Roma 1740). Πρβ. ΠΔΟ' τ. 20, 1962.

στ'. Κείμενον

Τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἰεζεκιήλ ἔχει παραδοθῇ τόσον κακῶς, ὅσον ἐν ἐλαχίστοις ἄλλοις βιβλίοις τῆς Π. Διαθήκης (πρβ. Α' καὶ Β' Σαμουήλ). Κεφάλαια σωζόμενα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καλῶς (σ.20) συνάπτονται πρὸς ἄλλα, ὧν ἡ βελτίωσις κειμένου εἶναι κατ' ἐξοχὴν δυσχερής. Ἡ πολλαχοῦ τοῦ κειμένου παραφθορὰ ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰς κατὰ καιροὺς ἐκδόσεις του καὶ ἀντιγραφάς του. Διὰ τὰ κεφ. 40—48 πρόσθετος αἰτία παραφθορᾶς τῶν εἶναι τὸ ἐκ τῆς φύσεώς του καὶ τοῦ ὑπὸ ταύτης ἀπαιτουμένου ἐξειδικευμένου τεχνικοῦ λεξιλογίου του δυσνόητον περιεχόμενον τῶν. Τὰ ἐκ τοῦ 11ου κουμρανικοῦ σπηλαίου προερχόμενα μικρὰ ἀποσπάσματα ἐβρ. εἰληταρίου τοῦ Ἰεζεκιήλ (περίπου ἐκ τῶν μέσων τῆς 1ης ἐκ/δος π.Χ.)⁷² δὲν προσφέρουν σημαντικὸν τι εἰς ἀποκατάστασιν τοῦ πρωτοτύπου, καθόσον ἐξ ἐπόψεως μορφῆς κειμένου ἴστανται λίαν ἐγγὺς τοῦ μασωριτικοῦ.

Ἡ ἀποκατάστασις αὐτοῦ γίνεται κυρίως τῇ βοηθείᾳ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' ⁷³, ἥτις βασιίζεται ἐπὶ ἐβραϊκοῦ κειμένου παλαιότερου τοῦ μασωριτικοῦ. Ὑπάρχουν βεβαίως καὶ ἐν προκειμένῳ, ὥσπερ ἐν ἄλλοις βιβλίοις, βαθύτεραι παραφθοραί, ἐμφανιζόμεναι ἐν τε τῷ μασωριτικῷ καὶ τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ. Συχνάκις ὅμως τὸ ἑλληνικὸν κείμενον βοηθεῖ εἰς τὴν ἐν τῷ μασωριτικῷ ἀνεύρεσιν γλώσσης ἢ παραλείψεως καὶ προσφέρει διόρθωσιν ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως τούτου. Ἐνίοτε τὰ συμφραζόμενα καὶ ἐν ποιητικοῖς χωρίοις τὸ μέτρον εὐνοοῦν τὴν κατὰ τοὺς Ο' ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου. Οὕτω διὰ τοῦ μέτρου κινά, οὔτινος ἢ χρῆσις εἶναι συχνή παρ' Ἰεζεκιήλ, ἀνευρίσκονται ἐν τῷ μασωριτικῷ περιτταὶ προσθήκαι, παραλείπόμεναι ἐν τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ. Ἀλλαχοῦ ὅμως ὁ μεταφράστης παρανοεῖ τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον ἢ ἀποφεύγει τὴν δυσκολίαν διὰ

72. W. H. Brownlee, The Scroll of Ezekiel from the Eleventh Qumran Cave, RdQ 4 (1963/4), σ. 11-28.

73. A. Merx, Der Wert der Sptuaginta für die Textkritik des Alten Testaments, am Ezechiel aufgezeigt, JpTh 9 (1883), σ. 65-77. — J. Hermann/F. Baumgärtel, Beiträge zur Entstehungsgeschichte der Septuaginta, (BWAT NF 5) 1923. — P. Hirschler, Zur Septuaginta des Buches Ezechiel, Jub. Vol. B. Heller, 1941, Hebr. Sect., σ. 18-31. — J. Ziegler, Zur Textgestaltung der Ezechiel-Septuaginta, Bibl 34 (1953), σ. 435-455. — P. Katz, Zur Textgestaltung der Ezechiel-Septuaginta, Bibl 35 (1954) σ. 29-39. — J. W. Wevers, Septuaginta-Forschungen, ThR NF 22 (1954), σ. 85-138, 171-190. — Λεπτομερῇ σύγκρισιν μασωριτικοῦ καὶ μεταφράσεως τῶν Ο' ποιεῖται ὁ Cooke ἐν τῷ ὑπομνήματι του

παραλείψεως ἢ κατὰ προσέγγισιν ἀποδόσεως, διὸ καὶ τὸ ἐλληνικὸν κείμενον δὲν πρέπει νὰ προτιμᾶται τυφλῶς (Jahn⁷⁴), ἀλλὰ νὰ ἀξιολογῇται κατὰ περίπτωσιν (Cornill). Ὅθεν ἡ εἰς βελτίωσιν τοῦ μασωριτικοῦ παρεχομένη βοήθεια διὰ τοῦ αἰσθητῶς βραχυτέρου κειμένου τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' εἶναι μὲν σπουδαία ἀλλὰ καὶ περιωρισμένη.

Ἐν πολλοῖς τοῦ κεφαλαίου τὸ ἐλληνικὸν κείμενον τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰεζεκιήλ γινώσκεται νῦν καλλίτερον διὰ τῶν παπύρων Chester Beatty (Ἰεζ. 11—17, μετὰ κενῶν)⁷⁵ καὶ Scheide (Ἰεζ. 19—39, μετὰ κενῶν)⁷⁶, καταγομένων ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς 3ης ἐκ/δος μ.Χ. καὶ ὡς ἐκ τούτου προγενεστέρων τῶν τοῦ Ὠριγένους ἐξαπλῶν. Ἐνῶ πρότερον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τοῖς χειρογράφοις διαφόρων ἀποδόσεων τῶν θείων ὀνομάτων ὑπεστηρίζετο ὅτι ἡ ἐλληνικὴ μετάφρασις ἐγένετο ὑπὸ δύο ἢ τριῶν μεταφραστῶν⁷⁷, ὧν ἕκαστος μετέφρασε τμῆμα τοῦ βιβλίου, νῦν διὰ τῆς ἐκ τῶν παπύρων Scheide μαρτυρίας ἡ μετάφρασις ὅλου τοῦ βιβλίου θεωρεῖται ἔργον ἑνὸς καὶ μόνου μεταφράστου⁷⁸. Ἡ συριακὴ Πεσιττῶ ἐνίστε συμφωνεῖ πρὸς διορθώσεις γινομένας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐλληνικῆς μεταφράσεως. Ἡ λατινικὴ Βουλγάτα σχεδὸν πάντοτε συμφωνεῖ πρὸς τὸ μασωριτικόν.

74. G. J a h n, Das Buch Ezechiel auf Grund der Septuaginta hergestellt, übersetzt und kritisch erklärt, Leipzig 1905.

75. F. G. K e n y o n, The Chester Beatty Biblical Papyri VII: Ezekiel, Daniel, Esther, 1938. — J. B. P a y n e, The Relationship of the Chester Beatty Papyri of Ezekiel to Codex Vaticanus, JBL 68 (1949), σ. 251-265.

76. E. C. J o h n s o n /H. S. G e h m a n /E. H. K a s e, The John H. Scheide Biblical Papyri, Ezekiel, 1938. — H. S. G e h m a n, The Relations between the Hebrew Text of Ezekiel and that of the John H. Scheide Papyri, JAOS 58 (1938), σ. 92-102. — Γ ο ὺ α ὕ τ ο ὺ, The Relations between the Text of the John H. Scheide Papyri and that of the other Greek MSS of Ezekiel, JBL 57 (1938), σ. 281-287. — J. Z i e g l e r, Die Bedeutung des Chester Beatty-Scheide Papyrus 967 für die Textüberlieferung der Ezechiel-Septuaginta, ZAW 61 (1945/48), σ. 76-94. — J. W. W e v e r s, Evidence of the Text of the John H. Scheide Papyri for the Translation of the Status Constructus in Ezekiel, JBL 70 (1951), σ. 211-216.

77. Π ρ β. H. S t. T h a c k e r a y, The Greek Translators of Ezekiel, JThSt 4 (1903), σ. 398 ἐξ. — J. S c h ä f e r s, Ist das Buch Ezechiel in der Septuaginta von einem oder mehreren Dolmetschern übersetzt?, ThG 1 (1909), σ. 289-291. — J. H e r r m a n n, Die Gottesnamen im Ezechieltexte. Eine Studie zur Ezechielkritik und zur Septuagintawertung, Alttestamentliche Studien für R. K i t t e l, (BWAT 13) 1913, σ. 70-87. — N. T u r n e r, The Greek Translators of Ezekiel, JThSt 7 (1956), σ. 12-24.

78. Βλ. E. P o w e r, CC 1953, σ. 604.